

Soolise vördõiguslikkuse
käsiraamat
kohalikele omavalitsustele

PROJEKTI PARTNERID:

Võrdsete võimaluste ombud (Leedu)

Sotsiaalkindlustus- ja Tööministeerium (Leedu)

Võrdõiguslikkuse Edendamise Keskus (Leedu)

Šiauliai linn (Leedu)

Naisuurimus- ja Poliitikakeskus (Bulgaaria)

Soolise võrdõiguslikkuse volinik (Eesti)

Soolise võrdõiguslikkuse käsiraamat kohalikele omavalitsustele

Tallinn, 2008

Center for Equality Advancement

Projekti rahastab Euroopa Komisjon

Raamat on avaldatud osana projektist “Võrdõiguslikkus kohaliku arengu nimel: soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine kohalikes omavalitsustes”, mida viiakse ellu ühenduse programmi raames, mis puudutab ühenduse soolise võrdõiguslikkuse raamstrateegiat (2001–2005).

Toimetaja:

Indrė Mackevičiūtė (Võrdsete võimaluste ombudi kantselei, Leedu)

Autorid:

Magdalena Delinesheva, Tatyana Kmetova (Naisuurimus- ja Poliitikakeskus, Bulgaaria)

Reet Laja (Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus, Eesti)

Margit Sarv (Soolise võrdõiguslikkuse volinik, Eesti)

Virginija Aleksejūnė, Margarita Jankauskaitė (Võrdõiguslikkuse Edendamise Keskus, Leedu)

Inga Žalėnienė (Mykolas Romerise nimeline Ülikool, Leedu)

Tõlkija:

Riina Kütt (Avatud Halduse Arengukeskus, Eesti)

Disain ja küljendus:

Darius Abromaitis (IMAGO, www.imago.lt)

Autoritel lasub ainuvastutus selle väljaande sisu osas, Euroopa Komisjon ei vastuta selle teabe mistahes olukorras kasutamise eest.

Sisukord

SISSEJUHATUS: SOOLINE VÕRDÕIGUSLIKKUS KUI TÖÖVAHEND KOHALIKU ARENGU NIMEL	5
MIKS ON VAJA EDENDADA SOOLIST VÕRDÕIGUSLIKKUST?	9
Sooline võrdõiguslikkus on majandusliku ja sotsiaalse heaolu vältimatu tingimus	9
Soolise võrdõiguslikkuse probleemid ei lahene iseenesest	10
Sooline võrdõiguslikkus ei ole üksnes naiste probleem	10
SOOLISE VÕRDÕIGUSLIKKUSE PÕHIMÕTTED	13
I. Naiste ja meeste võrdsed võimalused osaleda otsustusprotsessides	13
II. Naiste ja meeste võrdsed võimalused majandusliku iseseisvuse saavutamisel	14
III. Võrdsed võimalused perekonna ja kodu eest vastutuse jagamisel	14
IV. Vabadus soopõhisest vägivallast	15
V. Vabadus soostereotüüpidest	15
SOOLINE VÕRDÕIGUSLIKKUS JA KOHALIK OMAVALITSUS	17
Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine kui soolise võrdõiguslikkuse edendamise vahend	18
SOOLINE ANALÜÜS, 3R MEETOD, TEGEVUSKAVAD	25
Analüüs sugupoolte aspektist: sissejuhatus	26
Milles seisnevad soolise analüüsi põhjused ja eesmärgid?	26
3R meetod kui andmete ja informatsiooni kogumise vahend	28
3R analüüs: järeldused	33
Tegevuskavade koostamine	33
Praktilisi soovitusi tegevuskava elluviimiseks	34
3R analüüsi praktilisi tulemusi	35
VASTUSEIS SOOLISE VÕRDÕIGUSLIKKUSE EDENDAMISELE NING DOMINEERIMISVÕTTED	53
Soolise võrdõiguslikkuse ees seisvad takistused: "Domineerimisvõtted"	54
LISAD	59
LISA I. Partnerriikide soolise võrdõiguslikkuse õigusraamistik	59
LISA II. Kui võrdõiguslik on teie linn või vald?	63
BIBLIOGRAAFIA	66

SISSEJUHATUS: SOOLINE VÕRDÕIGUSLIKKUS KUI TÖÖVAHEND KOHALIKU ARENNGU NIMEL

Sooline võrdõiguslikkus on valdkond, millega pole just kerge tegelda. Mõnede inimeste jaoks on see juba lahendatud küsimus, kuna naiste ja meeste võrdsed õigused on seadustesse sisse kirjutatud ning enamikes riikides on loodud ulatuslikud institutsionaalsed mehhanismid soolise diskrimineerimise juhtumitega tegelemiseks. Teised – need kes märkavad naiste ja meeste staatuse ja olukorra erinevusi – peavad neid loomulikuks ning kirjutavad need sugude bioloogiliste erinevuste arvele. Nende arvates pole sooline ebavõrdsus probleem ning iga inimene peaks tegutsema selles ühiskondlikus rollis, mis talle "looduse poolt antuna" kõige paremini sobib.

Mitmed inimesed seostavad soolist võrdõiguslikkust otseselt riikide majandusliku arenguga: mida arenenum on riik, seda rohkem on seal soolist võrdõiguslikkust. See kujundab arusaama, et naiste ja meeste võrdõiguslikkus teostub ilma poliitikakujundajate "kunstliku sekkumiseta", kuna tegemist on ühiskonna loomuliku arenguga. Seetõttu ei suuda paljud näha

soolises võrdõiguslikkuses poliitilist küsimust. Nad rõhutavad, et soolise võrdõiguslikkuse poliitikat annavad liigpalju võimu valitsusele ning piiravad inimeste valikuvabadust.

Käsiraamatu eesmärgiks on näidata mitte ainult seda, et sooline võrdõiguslikkus on tähtis ning mis sisu me talle andma peaksime. Eesmärgiks on esitada ka argumente, mis näitavad soolise võrdõiguslikkuse edendamise vajadust mitte ainult riigi, vaid ka kohalikul tasandil.

Tavaliselt seostame oma poliitilisi ootusi üleriiklike poliitiliste küsimustega, kuid meie igapäevased vajadused rahuldatakse ning probleemid lahendatakse kohaliku omavalitsuse tasandil. Kohalikud omavalitsused on sõltumata võimu tsentraliseerituse astmest oluliste teenuste pakkujateks. Küll erineval moel, kuid tavaliselt vastutavad nad hariduse, hoolekande, keskkonnakaitse, elamumajanduse, sanitaarküsimuste, tervisekaitse, ühiskondliku transpordi, turvalisuse ja teiste suhteliselt tähtsate teenuste eest.

Me ei tohiks mööda vaadata tõsiasjast, et teenuse pakkuja ja otsuste tegija tähtsa rolli kõrval on kohaliku omavalitsuse asutused ka tööandjateks, mõjukateks sotsiaalpartneriteks ning kanaliks, mille kaudu liigub informatsioon. Kõigi nimetatud ülesannete tõttu on kohalikud omavalitsused seatud jõuliselt tegutsema ning soolise võrdõiguslikkuse poliitika omavad siin suurt tähtsust.

Selleks, et jõuda jätkusuutlike, võrdõiguslikkuse printsiipe järgivate ning demokraatlike kohalike omavalitsusteni, kus naistel ja meestel on võrdne ligipääs otsustamisele ja teenustele ning kus neid koheldakse teenuste osutamisel võrdselt, tuleb soolise võrdõiguslikkuse aspekt lõimida kohaliku omavalitsuse kõikidesse poliitika- ja juhtimisvaldkondadesse. Seetõttu pühendame me suure osa käsiraamatust soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamisele ning meetoditele, mis võimaldavad kohalike omavalitsuste töötajatel kaaluda igapäevaste tööülesannete täitmisel soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise rakendamist.

Kuna on hulgaliselt tõendeid selle kohta, et kohalikel omavalitsustel napib soolises lõikes esitatud statistikat ning andmeid, mis ei võimalda alati soolise võrdõiguslikkusega seotud probleeme kindlaks teha ega neid tulemuslikult lahendada, siis anname me käsiraamatus ülevaate 3R soolise analüüsi meetodist. Meetod töötati välja Rootsis kohalike omavalitsuste abistamiseks soolise võrdõiguslikkuse edendamisel. 3R meetod lihtsustab teatud eluvaldkondades või organisatsiooni osades faktide ja andmete kogumist naiste ja meeste olukorra kohta ning nende analüüsimist soolise võrdõiguslikkuse saavutamise eesmärgil.

Näited 3R meetodi rakendamise kohta kohaliku omavalitsuse igapäevatöös on saanud rahvusvahelise projekti "Võrdõiguslikkus kohaliku arengu nimel: soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine kohalikes omavalitsustes" (2006–2007) elluviimise tulemusena. Nimetatud projekt, mida toetas Euroopa Komisjon

ühenduse programmi raames, mis puudutab ühenduse soolise võrdõiguslikkuse raamstrateegiat, andis sellistele omavalitsustele nagu Sofia, Veliko Turnovo ja Plovdiv (Bulgaaria), Kuressaare ja Narva (Eesti) ning Ukmergė, Šiauliai ja Širvintos (Leedu) võimaluse hakata ellu viima soolise võrdõiguslikkuse edendamisele suunatud tegevusi. Väikesemahulised 3R meetodit kasutanud uurimused hõlmasid järgmisi kohaliku omavalitsuse tegevusvaldkondi: õpilaste sportimisvõimalused, töötute koolitus, terviseedenduse programmid, lastepäevakodude sidemed lastevanematega, vaba aja tegevuste korraldamine, lasteaegade õppeprogrammid, teenuste osutamine eakatele ning puuetega inimestele, turvalisus ning turismiteenuste täiustamine, projektitaotluste hindamine ning stardiabi andmine alustavatele ettevõtjatele. Kõik nimetatud uurimused tõid välja mõningased naiste ja meeste olukorra erinevused, mis olid varem jäänud tähelepanuta. Uued andmed võimaldasid uurimuse teostajatel märgata oma igapäevategevuses mitte ainult sugude olukorra erinevusi ning neist tulenevaid soolise võrdõiguslikkuse probleeme, vaid julgustasid neid ka midagi oma pädevus- ja vastutusvaldkonnas ette võtma. Mõningaid uurimusi on kirjeldatud käsiraamatus, osasid neist võib leida internetist.¹

Käsiraamat tutvustab ka seda, mida teha soolise võrdõiguslikkuse saavutamiseks: antud on juhiseid soolise võrdõiguslikkuse edendamise tegevuskava koostamiseks.

Kõik organisatsioonis asetleidvad muudatused kohtavad vastuseisu; mida suuremad on muudatused, seda tugevam on vastuseis. Vaja on kindlaks määrata ja mõista soolise võrdõiguslikkuse saavutamise ja soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise ees seisvaid

¹ 3R meetodit kasutanud uurimuste ingliskeelsed kokkuvõtted leiate internetiaadressidelt: www.cwsp.bg (Bulgaaria), www.svv.ee Projektid (Eesti), www.gap.lt ja www.lygybe.lt (Leedu)

takistusi. Käsiraamatu viimase peatüki eesmärgiks on teadvustada võimalikku vastuseisu soolise võrdõiguslikkuse edendamisele ning tutvustada vastuseisu konstruktiivse ületamise mooduseid.

Enne soolise võrdõiguslikkuse küsimustega tegelema asumist valitsemise või organisatsiooni mis tahes tasandil on äärmiselt oluline mõista, et teie olete just see inimene, kes võib asju muuta. Naistele ja meestele

võrdsete võimaluste loomine on valdkond, kus ka väikesed muudatused võivad viia ühiskonna jaoks olulistele arengutele ning kus ka kitsa valdkonna eest vastutavad töötajad saavad olukorda mõjutada, võttes oma igapäevatoos arvesse soolist aspekti. Igaühe panus ja jõupingutused viivad laiaulatuslikumate poliitikateni niipea, kui mõistame, et soolise võrdõiguslikkuse osas sõltub midagi ka meist endist ning et see toimub meie endi huvides.

MIKS ON VAJA EDENDADA SOOLIST VÕRDÕIGUSLIKKUST?

Mõned inimesed lihtsalt ei usu soolisse võrdõiguslikkusesse, kuna nad on veendunud, et naised ja mehed elavad "erinevatel planeetidel". Isegi need, kes naiste ja meeste võrdseid võimalusi toetavad, kirjutavad soolise võrdõiguslikkuse edusammud ühiskonna loomulike arengute, elatustaseme tõusu ja majanduslike tingimuste, kultuuriliste muutuste või muude "loomulike" arengusuundumuste arvele. Meie aga rõhutame, et sooline võrdõiguslikkus ei ole iseenesest arenev protsess; see nõuab sihikindlat tööd ja jõupingutusi ühiskonnaelu erinevates valdkondades.

Seetõttu esitame me käesolevas peatükis mitmeid olulisi argumente, mis selgitavad, miks on erinevates valdkondades vaja kavandada ja ellu viia naiste ja

meeste võrdõiguslikkuse saavutamisele suunatud järjekindlaid poliitikaid.

SOOLINE VÕRDÕIGUSLIKKUS ON MAJANDUSLIKU JA SOTSIAALSE HEAOLU VÄLTI- MATU TINGIMUS

Soolise võrdõiguslikkuse põhimõtted pole paljalt demokraatliku riigi ilukõneline propaganda. Igasugune diskrimineerimine on ebaõiglane ja ebaseaduslik; see takistab ühiskonnaliikmete annete ja võimete täieulatuslikku rakendamist. Kogukonna kõige väärtuslikumaks osaks on tema inimesed. Püüdes edukalt toime tulla igapäevaelu väljakutsetega, on

vaja võimalikult hästi rakendada iga inimese kogemusi, oskusi ja loomingulist potentsiaali. Sel põhjusel on soolise võrdõiguslikkuse seaduste ja põhimõtete elluviimine ühiskonna majandusliku ja sotsiaalse arengu vältimatu tingimus. Kui naised ja mehed on oma olukorraga rahul, siis kaotame vähem energiat, kuna inimesed on motiveeritud ning neid ei pärsi negatiivsed emotsioonid.

SOOLISE VÕRDÕIGUSLIKKUSE PROBLEEMID EI LAHENE ISEENESEST

Sageli arvatakse, et soolise võrdõiguslikkuse probleemid lahenevad iseenesest. Põlvkondade vahetumisega kaasnevad muutused, ühiskonna areng ja majanduskasv aitavad ümberkujunemisprotsessidele selgelt kaasa. Ajaloo kogemused aga näitavad, et positiivseid muudatusi ei toimu, kui ei looda võrdseid võimalusi kindlustavaid mehhanisme. Erinevates eluvaldkondades avalduv naiste ja meeste ebavõrdsus ei ole tingitud bioloogilistest erinevustest ega üksikisiku valikutest – vaatamata sellele, kui kõikumatumt mõned seda ka ei väidaks – vaid sellel on struktuursed põhjused. Naiste ja meeste võimete ja nende ühiskonnas etendatavate rollide kohta omatavad kinnistunud arusaamad, laialtlevinud eelarvamused ja stereotüübid piiravad üksikisiku loomingulist potentsiaali ning loovad tingimused nii soolise ebavõrdsuse kui ebavõrdsete võimaluste tekkeks.

SOOLINE VÕRDÕIGUSLIKKUS EI OLE ÜKSNES NAINSTE PROBLEEM

Vale on arvata nagu oleks sooline võrdõiguslikkus üksnes naiste probleem ning et seetõttu peaks sellega tegelema vaid naisorganisatsioonid, mitte aga riik või kohalikud omavalitsused. Ka meestel on raskusi piirava iseloomuga valitsevate sooliste normide ja stereotüüpide tõttu. Ühiskonna ootuste tõttu omistatakse meestele ainult pere ülalpidaja roll. Sotsiaalpoliitika mahajäämus takistab meeste aktiivsemat osalemist pereelus ning lastehoiu ja majapidamistöõde võrdset jagamist naistega. Kitsendatud nägemus meeste rollist jätab mehed ilma olulisest isiklikust elukogemusest ning takistab lõppkokkuvõttes tõsiselt ühiskonna edukat arengut. Kui mõlemad lapsevanemad osalevad laste eest hoolitsemises, on naistel kergem tööjõus osaleda, töandjad saavad oma käsutusse töötajate suurema potentsiaali ning inimressurssi on võimalik efektiivsemalt rakendada, mehed on aga emotsionaalselt ning suuremal määral pereellu kaasatud. Selline töö- ja pereelu tasakaal aitab kaasa enamike sotsiaalsete probleemide lahendamisele ning loob võimaluse naiste ja meeste võimete efektiivsemaks rakendamiseks.

Soolise võrdõiguslikkuse põhimõtete järjekindel rakendamine kohaliku omavalitsuse töös mõjutab positiivselt meeste, naiste ja laste elu, stimuleerib ühiskonna majanduslikku arengut ja suurendab sotsiaalset heaolu.

SOOLISE VÕRDÕIGUSLIKKUSE PÕHIMÕTTED

Euroopa Liidu (EL) õigusaktid tagavad meestele ja naistele ühesugused õigused poliitikas ja tööl osalemisel, hariduse omandamisel, teadustöö tegemisel, ligipääsul samasugustele ja sama kvaliteediga teenustele. Seetõttu usutakse tihti, et soolise võrdõiguslikkuse probleeme pole olemas, kuna kodanikel on ühesugused seadustega garanteeritud õigused. Naiste ja meeste võrdõiguslikkus ei puuduta aga üksnes õigusi ja kohustusi. Võrdõiguslikkus saab tegelikkuseks juhul, kui naised ja mehed, tüdrukud ja poisid omavad ligipääsu ühesugustele tingimustele ja võimalustele ning nad saavad võrdselt rakendada neile seadustega antud õigusi.

Seadused ei reguleeri avaliku elu kõiki aspekte. Seadused ei kohaldu pereelule ning üksikisiku eraelule, nad ei reguleeri vaba aja veetmist ega kultuurilises ja avalikus elus osalemist. Kuigi võrdõiguslikkust puudutavad õigusaktid rakenduvad ametlikult kõigi suhtes, võivad neil olla naiste ja meeste suhtes erinevad tagajärjed, kuna naiste ja meeste kogemused lahknevad erineva sotsialiseerumise tõttu. Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine ei tähenda sooneutraalse tegutsemise toetamist. Soolise võrdõiguslikkuse poliitikat püüavad arvestada naiste ja meeste erinevaid elustiile, nende huvisid ja nende vajaduste eripärasid. Soolise võrdõi-

guslikkuse põhimõttest kantud mõtlemine püüab üles leida soolise diskrimineerimise eeldused ning pakkuda lahendusi nende kaotamiseks.

Seadused ei reguleeri naiste ja meeste poolt avalikus ja eraelus etendatavaid rolle puudutavate stereotüüpidega võitlemist. Soolise võrdõiguslikkuse tagamine on oluline nii sotsiaalsfääris, majanduses kui poliitikas nimetatud valdkondade tugeva omavahelise seotuse tõttu. Seega ei saa saavutada soolist võrdõiguslikkust ühes valdkonnas, ilma et meil oleks tagatud võrdsed võimalused teistes valdkondades.

Sellest tulenevalt on antud peatüki eesmärgiks kirjeldada viit peamist soolise võrdõiguslikkuse põhimõtet, et selgitada, milliseid ühiskonnaelu valdkondasid tuleks järjekindlate soolise võrdõiguslikkuse poliitikate abil kujundada.

I. NAISTE JA MEESTE VÕRDSED VÕIMALUSED OSALEDA OTSUSTUS- PROTSESSIDES

Tugev demokraatia rajaneb kodanike võrdsel esindatusel poliitilist, majanduslikku ja sotsiaalelu

puudutavate otsuste langetamisel. Naiste ja meeste kogemused, huvid ja vajadused erinevad; seetõttu on oluline, et nad osaleksid otsuste tegemisel nii võrdselt kui võimalik.

Sageli põhjendatakse naiste vähest esindatust poliitikas naiste enda teadliku valikuga. Kuigi naistel on samasugused õigused nagu meestel, ei soovi nad osaleda poliitikas ega kipu ka naiste poolt hääletama. Kas siis üldse tasubki olukorda muuta? Sellele küsimusele antav vastus sõltub sellest, kuidas me käsitleme demokraatliku valitsemise põhialuseid, kus rõhk on pigem esindatusel kui võimu kasutamisel.

Erinevate sugupoolte esindatuse puudumine homogeenses grupis teeb otsustamisprotsessi lihtsaks, kuna grupi liikmed näevad tegelikkust ja otsustavad selle üle ühtmoodi nägemustest lähtudes. Samas ei suuda nad oma otsustes arvestada ühiskonna teiste gruppide huvidega. Aja jooksul võib see viia selliste elanikkonna gruppide, kelle hääl aruteludest kõrvale jäi, isolatsiooni ning tõrjutuseni. Erinevaid ühiskonnagruppe kaasavate otsuste langetamine nõuab pikemaid läbirääkimisi ja tihti ka kompromisside tegemist. Samas aga peegeldavad niisugused otsused paremini suurema arvu inimeste vajadusi ning aitavad paremini probleeme lahendada. Niisiis, kui me tahame langetada otsuseid, milles kajastuvad suurema hulga inimeste huvid, on vaja üles leida ning kõrvaldada tõkked, mis takistavad naiste ja meeste võrdselt osalemist otsustusprotsessis.

II. NAISTE JA MEESTE VÕRDSSED VÕIMALUSED MAJANDUSLIKU ISESEISVUSE SAAVUTAMISEL

Naiste ja meeste võrdsed võimalused majanduse vallas on soolise võrdõiguslikkuse kontseptsioonis määrava tähtsusega. Samasugust või samaväärset tööd tehes peaksid naised ja mehed saama samasugust palka. Neil peaks olema ühesugused võimalused haridust omandada, hästitasustatud ja ihaldusväärset

tööd saada ning karjääriredelil ülespoole liikuda. Mitte vähemtähtis pole omada samasugust ligipääsu laenudele, sotsiaalhüvitistele, tervishoiuteenustele ja teistele maksusüsteemi kaudu laekuvatele maksetele.

Kuna me elame ühiskonnas, kus materiaalsest heolust on saamas ühiskonna arengu oluline indikaator, on vaja ka naiste ja meeste võrdsed võimalusi majandusliku iseseisvuse saavutamisel. Majanduslik iseseisvus annab võimaluse oma elu ise planeerida, perekonda toetada ja isiklikku staatust määratleda.

Lisaks sõltub EL majanduskasv naiste efektiivsest rakendamisest tööjõus. Olemasolevate inimressurside efektiivne kasutamine ei saa eksisteerida koos ei soolise ega mis tahes muu diskrimineerimisega.

Tegelikkuses ei ole naiste majanduslikud võimalused meeste omadega võrdsed. Naiste ja meeste keskmine palgavahe EL riikides ületab 15%. Tööturu horisontaalne ja vertikaalne segregatsioon, madalama sotsiaalse ja majandusliku väärtuse omistamine naiste töödele ning sügavad eelarvamused sugude erinevate oskuste kohta on asetanud naised kehvemasse majanduslikku olukorda. Nimetatud ning muudki põhjused, mis on viinud naiste majanduslikule sõltuvusele meestest ja riigi abist, osundavad samuti sellele, et naised kannatavad tõenäoliselt sagedamini vaesuse ja vägivalda all, mis tuleneb perekonnas või ühiskonnas valitsevatest ebavõrdsetest võimusuhetest. Naiste kehvem majanduslik positsioon kitsendab nende eneseväljenduse võimalusi, nende poolt ühiskonnas etendatavaid rolle ning teeb naistest kergesti haavatava ühiskonnagrupi.

III. VÕRDSSED VÕIMALUSED PEREKONNA JA KODU EEST VASTUTUSE JAGAMISEL

Naiste ja meeste võimalused ühiskonnas sõltuvad tugevasti sellest, missuguseid rolle, õigusi ja kohustusi neile perekonnas omistatakse. Kodutööd ja laste eest

hoolitsemine on vajalikud tegevused, mis nõuavad suurt vastutust, palju aega ning jõupingutusi. Need on ülesanded, mida omistatakse ikka veel traditsiooniliselt naistele. Selle tõttu kaotavad paljud naised oma positsiooni tööturul ning muutuvad abikaasast sõltuvaks. Tööandjad eelistavad tööle võtta mehi, kuna praegused käitumismudelid ja sugudele ettekirjutatavad rollid tingivad arusaamise, et mehed ei võta vanemapuhkust. Mehed kulutavad palju vähem aega laste ning eakate ja töövõimetute pereliikmete eest hoolitsemiseks. Seetõttu saavad mehed palju kergemini teha ületunnitööd ning neid on lihtne lähetusse saata. See annab aga meeste paremaid võimalused teha tööturul edukat karjääri ning teenida raha. Töökohal valitsev töökultuur ning kindel veendumus, et igal mehel on kodus "abikaasast koduperenaine" ei lase naistel teha karjääri ning kultuuri-, majandus- ja ühiskondlikus elus täisväärtuslikult osaleda.

Ühiskonna eduka arengu seisukohast on aga iga ühiskonnaliikme panus oluline. Seega, kui me püüdleme selle poole, et meil oleks naiste ja meeste kõrge tööhõive, et meie inimeste elukvaliteet tõuseks ning et me tugevdaksime oma majanduslikku konkurentsivõimet, on oluline, et meil oleks olemas sotsiaalteenused, mis aitaksid naistel ja meestel hoolitseda perekonna eest ning samal ajal osaleda aktiivselt tööjõuturul. Oluline on propageerida kahe sissetulekuga ja kahe kodu- ja hooldustööde tegijaga peremudelit, kus mõlemad partnerid osalevad tööturul ning jagavad võrdselt vastutust majapidamistööde ja laste hoolitsemise eest. Sel moel kindlustame me ka pere majandusliku ja psühholoogilise stabiilsuse, väldime hulgaliselt sotsiaalseid probleeme ja tugevdame ühiskonda.

IV. VABADUS SOOPÕHISEST VÄGIVALLAST

Vägivalda ei tohi sallida, sõltumata inimese soost, kelle vastu see on suunatud. Statistiliselt langevad mehed

sagedamini vägivalda ohvriks. Samas langeb nende arvele ka suur osa toimepandud vägivaldaaktidest.

Kui mehed langevad vägivalda ohvriks eelkõige avalikes kohtades, siis naised kogevad vägivalda kõige tõenäolisemalt kodus. Võimusuhete iseloom, soolised stereotüübid ja kultuurilised traditsioonid tingivad selle, et naine kannatab vägivalda all just perekonnas. Enamuse jaoks neist pole kodu turvaline kindlus. Rohkem kui kusagil mujal valitseb naise jaoks oht, et ta saab kodus peksta või ta isegi tapetakse. Selline olukord mõjutab negatiivselt naiste üldist olukorda, nende tervist ja töövõiljakust. Lisaks sellele on väärkohtlemisel laastavad tagajärjed naise psüühikale. Vägivald ei hävita mitte ainult inimese elu, vaid takistab tõsiselt majanduslikku arengut. Seetõttu käsitlevad EL dokumendid perevägivalda inimõiguste jämeda rikkumisena ning eelkõige ühiskonna, mitte eraelu küsimusena.

V. VABADUS SOOSTEREOTÜÜPIDEST

Võrdsete võimaluste tagamise eesmärgist lähtudes on oluline, et oskaksime arvestada seda, kuidas ajakirjandus, massikultuur ja reklaam kujundavad naiselikkuse ja mehelikkuse norme. Kuigi esmapilgul tundub edastatav sõnum olevat sooliselt neutraalne, võib ta omada suurt tähendust stereotüüpide tugevdamisel või muutmisel. Kuna stereotüüpsed arusaamad naiselikkusest ja mehelikkusest juurduvad meisse lapsepõlves, on meil hiljem raske võidelda selliste sotsiaalsete probleemidega nagu naistevastane vägivald, inimkaubandus, seksuaalne ekspluateerimine ja vaesuse feminiseerumine. Soolised stereotüübid raskendavad tööturu horisontaalse ja vertikaalse segregatsiooni kaotamist, töö- ja pereelu konstruktiivset ühitamist, meeste suuremat kaasamist hooldustegevusse ning naiste kutseoskuste efektiivsemat rakendamist.

SOOLINE VÕRDÕIGUSLIKKUS JA KOHALIK OMAVALITSUS

Käesoleva peatüki eesmärgiks on rõhutada, et valitsuse jõupingutustest soolise võrdõiguslikkuse edendamisel üksi ei piisa. Sõltumata tsentraliseerituse astmest ning kohaliku omavalitsuse erinevatest funktsioonidest, mida antud peatükis käsitletakse, esindavad kohalikud võimud olulist institutsionaalset tasandit naiste ja meeste võrdsete võimaluste tagamisel.

Kohalikud omavalitsused määravad ära kohaliku elu arengu ning mõjutavad seeläbi naiste ja meeste elukvaliteeti. Linnad on rahvastiku koondumise ja teenuste pakkumise peamisteks keskusteks. Suurtes keskustes on naiste ja meeste, tüdrukute ja poiste elukvaliteedis erinevusi ning nad ei saa ühtmoodi osa ressursidest ja võimalustest. Nimetatud ebavõrdsus kandub edasi ühelt põlvkonnalt teisele.

Kohaliku tasandi sootundlikul valitsemisel on muuhulgas ka alljärgnevad põhieesmärgid:

- *osutada kohalike naiste ja meeste konkreetseid vajadusi ja huvisid rahuldavaid teenuseid. See nõuab sootundlikke majanduspoliitikaid, arengukavasid ja ressursieraldusi;*
- *vabanedada avalike teenuste mõjude ja tõhususe hindamisel soopimedast lähenemisest;*
- *vähendada sugudevahelisi erinevusi pere ja laste eest hoolitsemisel ning meeste ja naiste kogetavate raskuste ületamisel töö- ja pereelu tasakaalustamisel;*
- *tõsta nii nais- kui meespoliitikute ja avaliku teenistuse nais- ja meestöötajate hulgas soolise võrdõiguslikkuse alast teadlikkust ja võimekust vastavate küsimustega tegelemisel;*
- *suurendada naiste osalemist poliitikas, mitte ainult ametlikes struktuurides, vaid ka kodanike suurema kaasatuse kontekstis;*
- *tõsta teadlikkust naiste õigustest.*

Ametivõimud peaksid mõtlema, kuidas elanikkonda mõjutavad kohaliku omavalitsuse ülesanded suudavad arvestada naiste ja meeste vajadusi ja prioriteete. Nimetatud ülesanded erinevad riikide ja kohalike omavalitsuste lõikes. Tõusetuda võivatest küsimustest saab aga aimu, kui vaatleme mitmesuguseid allpool toodud kohaliku omavalitsuse ülesandeid.

Linnaplaneerimine. Elurajoonide ning töökohti ja teenuseid pakkuvate tööstus- ja kaubanduspiirkondade omavaheline kaugus võib mõjutada rohkem naisi, kuna nende kanda on meestega võrreldes suurem koduste tööde koormus. Kui töökohale, turule, kooli ja polikliinikusse on pikkade vahemaade ja/või ebapiisavate transpordivõimaluste tõttu raske pääseda, siis maksavad selle eest naised suurema töökoormuse ning väiksemate töölkäimise võimalustega.

Transpordi planeerimine. Naised ja mehed kasutavad ühiskondlikku transporti erinevalt: naised kasutavad transporti sagedamini, mitmel erineval otstarbel ja väljaspool tippunde (turul, koolis, polikliinikus ja ka töö käimiseks), mitte aga pikkade vahemaade läbimiseks tööle-koju-tööle sõitmisel. Selle tulemuseks on naistel ja meestel ilmselt ka erinevad vajadused ja prioriteedid nii marsruutide kavandamise, liikluse sageduse kui piletihinna ülesehituse osas.

Majanduslik areng. Enamikes riikides kalduvad naised ja mehed töötama erinevates tööstusharudes ja erinevatel kutsealadel ning poliitikad, mille tulemusena teatud tegevusalade maht suureneb (või väheneb) mõjutavad erinevalt naiste ja meeste töösaamise võimalusi ja sissetuleku teenimist.

Turvalisuse küsimused. Paljudes linnades on naiste-vastase vägivalga suur sagedus tekitanud muret naiste füüsilise turvatunde pärast. Kohalike planeeringutega seotud turvatunde suurendamise mooduste hulgas on öine tänavavalgustus, bussimarsruutide ja -peatuste kavandamine riskide vähendamiseks, elamurajoonide planeerimine naiste turvatunnet arvestades.

Soolise võrdõiguslikkuse eesmärgid nõuavad ühelt poolt naiste ja meeste hulgas leiduvate erinevate

gruppide vajadusi arvestavaid programme ja poliitikaid, teiselt poolt aga ka meeste ja naiste kui erinevate soogruppide vajadusi arvestavaid programme ja poliitikaid. Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise tööriistad – *soolises lõikes esitatud statistika, läbipaistev analüüs, huvigruppidega peetavad konsultatsioonid, kogukonna kõigi osade huvide arvestamine, faktipõhise tegelikkuse integreerimine poliitikate kavandamisse ja elluviimisse, tulemuste ja mõjude hindamisel põhinev vastutus* – on ka hea valitsemise tööriistadeks.

SOOLISE VÕRDÕIGUSLIKKUSE SÜVALAIENDAMINE KUI SOOLISE VÕRDÕIGUSLIKKUSE EDENDAMISE VAHEND

Käesoleva peatüki eesmärgiks on anda ülevaade soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamisest kui soolise võrdõiguslikkuse edendamise vahendist; näidata, kuidas seda rahvusvahelisel tasandil ja erinevates riikides defineeritakse ning milles seisneb kasu, mida selged ning hästi kavandatud süvalaiendamise poliitikad nii riigi- kui kohalikule tasandile anda võiksid. Selles peatükis käsitletakse ka üksikasjalikult soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise meetodeid, vahendeid ja võtteid loomaks esialgset ettekujutust võimalustest, mida võrdsete võimaluste edendamisest huvitatud omavalitsused kasutada võiksid.

Kuidas me määratleme soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamist?

Sotsiaalset sugu (i.k. gender) määratletakse kui *omaduste, rollide ja käitumismustrite kogumit, mis eristab naisi meestest. Nimetatud rollid on sotsiaalsed ja kultuurilised, mitte bioloogilised – välja arvatud emadus – ning nende all peetakse üldjuhul silmas kasvatus- ja kasvamis-tingimuste tulemust, sotsiaal-kultuurilisi rolle ja kohustusi. Nimetatud rollid muutuvad ajas ning erinevad kultuuride lõikes. Nad kujundavad naiste ja meeste käitumist ja kogemusi.*

Sotsiaalne sugu osundab ka naiste ja meeste võimusuhetele. Nimetatud võimusuhted on kohalikul, üleriiklikul ja rahvusvahelisel tasandil asetleivate poliitiliste, majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste muutuste tõttu pidevate "läbirääkimiste" objektiks.

Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise mõiste toodi sisse 1995. aastal Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) poolt korraldatud 4. naiste maailmakonverentsil Pekingis. ÜRO definitsiooni kohaselt tähendab **soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise** "...mis tahes kavandatava tegevuse, sh seadusloome, poliitikate ja programmide mõju hindamist naistele ja meestele kõikides valdkondades ja kõikidel tasanditel. See on strateegia, mille kaudu naiste ja meeste huvid ja kogemused liigitatakse lahutamatu osana mis tahes poliitikate ja programmide väljatöötamise, elluviimise, järelevalvesse ja hindamisse kõikides poliitika, majandus- ja ühiskonnaelu valdkondades selliselt, et tagada ühtmoodi kasu nii naistele kui meestele ning et kaotada ebavõrdsus."

Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine pole mitte üksnes sotsiaalse õigluse küsimus, vaid see on vajalik õiguspärase ning jätkusuutliku inimarengu tagamiseks kõige mõjusamate ja tõhusamate vahenditega. Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine toob kõikides poliitikavaldkondades selgesti välja sugupoolte aspekti. Soolist võrdõiguslikkust ei vaadelda enam kui "omaette küsimust", vaid sellest saab kõikide poliitikate ja programmide lahutamatu osa. Lisaks ei käsitle soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine naisi eraldiseisvaina, vaid naisi ja mehi käsitletakse nii arenguprotsessi osalistena kui sellest kasusaajatena. Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine seostab valitsuste soolise võrdõiguslikkuse eesmärgid poliitika- ja haldusprotsessidega. See on ümberkujundustele suunatud meetodika, mis analüüsib, arendab, rakendab ja hindab poliitilisi ja poliitikakujundamise protsesse, selleks et sugude erinevusi nähtavamaks teha ning neid paremini arvestada. See protsess ise ning kasutatavad

vahendid tagavad, et kõik otsustusprotsessis osalejad arvestavad soolise võrdõiguslikkuse aspekti.

Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine peab peegeldama seda keerukust, mida kohtab eri gruppides nii elanikkonna hulgas kui eri piirkondades. Kogemused näitavad, et soolise võrdõiguslikkuse küsimused erinevad riigiti, piirkonniti ning sõltuvad konkreetsest olukorrast. Samal ajal näitab kogemus ka seda, et järjekindlalt läbiviidav sootundlik analüüs toob alati välja sugupoolte erinevad vajadused ja prioriteedid ning juhib tähelepanu soolisele ebavõrdsusele võimaluste ja tulemuste osas. Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine püüab nendele probleemidele lahendusi leida. Ülalöeldud arvestades on selge, et soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine ei kaota tingimata soolise võrdõiguslikkuse spetsiifiliste poliitikate, programmide või projektide vajadust. Sekkumise ulatus (sootundlikkusest kuni soolise võrdõiguslikkuse edendamise laiaulatuslike sihtprogrammideni) sõltub konkreetsetest vajadustest ja prioriteetidest, mis on selgunud olukorra sootundliku analüüsi põhjal.

Ning lõpuks, kõikehõlmava strateegiana peaks soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine tegelema ka keskkonnaga (nt organisatsioon, ametikoht), milles poliitikaid ja programme välja töötatakse ning ellu viiakse. Nii peab strateegia kõrval, mis tegeleb sugupoolte huvide integreerimisega programmide väljatöötamise, eksisteerima ka strateegia, millega tagatakse, et töökeskkond oleks sootundlik ning kindlustaks nii naiste kui meeste võrdsed võimalused ja võrdse kohtlemise. Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise edukaks rakendamiseks tuleb samuti tagada piisav tehniline baas ning inimressursid.

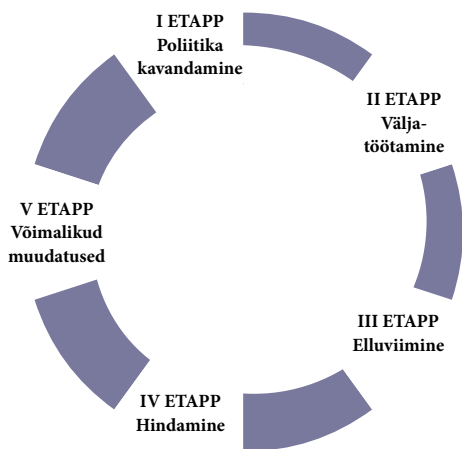
1999. aastal koostas Euroopa Nõukogu huvides töötav ekspertide grupp soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise raporti², mida siiani järgitakse. Raport

² [http://www.coe.int/T/E/Human_rights/Equality/PDF_EG\(1999\)3_E.pdf](http://www.coe.int/T/E/Human_rights/Equality/PDF_EG(1999)3_E.pdf)

pakkus soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamisele alljärgneva definitsiooni: **Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine** tähendab poliitikaprotsesside (ümber)kujundamist, täiustamist, edasiarendamist ning hindamist selliselt, et soolise võrdõiguslikkuse aspekt oleks integreeritud kõikidesse poliitikatesse kõikidel tasanditel ja kõikides etappides poliitikate väljatöötamise protsessi tavaliselt kaasatud inimeste poolt.

Tegelikult on soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamist vaja rakendada poliitikate väljatöötamise protsessi kõikides etappides – alates kavandamisest kuni otsuste langetamiseni, kuna see on hetk, millal toimub rahaliste ja muude vahendite eraldamine. Elluviimise etapp sisaldab konkreetsete tegevuste väljatöötamist ning seetõttu võib ta osutada kõige olulisemaks etapiks. Lõpuks on oluline hinnata ka poliitikate mõju olemasolevatele sugudevahelistele suhetele, kuna see on uute poliitikate väljatöötamise lähtepunktiks. Seega on iga tegevus seotud poliitikakujundamise tsükli etappidega, nagu allpool näidatud.

JOONIS 1. Sugupoolte aspekt tuleb integreerida poliitikate väljatöötamise tsükli kõigisse etappidesse

Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine ei asenda "traditsioonilisi" poliitikaid, mis on välja töötatud soolise ebavõrdsuse spetsiifiliste probleemidega tegelemiseks. Soolise võrdõiguslikkuse süvalaienda-

mist kui vahendit kasutatakse nii olemasolevate kui uute kavandatavate poliitikate puhul. Eesmärgiks on tutvustada mooduseid, kuidas integreerida soolise võrdõiguslikkuse aspekt poliitikate väljatöötamise protsessi selliselt, et oleks võimalik arvestada mõlema sugupoole erivajadusi, huvisid ja väärtusi. Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine ning soolise võrdõiguslikkuse edendamise spetsiifilised poliitikad on kahte suunda integreerivad üksteist täiendavad strateegiad, mille ühiseks eesmärgiks on soolise võrdõiguslikkuse saavutamine.

Euroopa Nõukogu raport toob välja viis peamist põhjust, miks soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine on autorite arvates vajalik:

1. See asetab inimese poliitikate väljatöötamise keskmesse.
2. See viib parema valitsemiseni.
3. See kaasab nii naisi kui mehi ning kasutab inimressurssi täiel määral.
4. See muudab soolise võrdõiguslikkuse ühiskonna põhiprotsesside kontekstis nähtavaks.
5. See arvestab nii naiste kui meeste seas ilmnevat mitmekesisust.

Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine Euroopa Liidus

Euroopa Liit, olles naiste ja meeste võrdõiguslikkuse põhimõtte talletanud Euroopa Liidu lepingusse, on pikka aega julgustanud liikmesriikide valitsusi rakendama soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamist poliitikate väljatöötamisel. Euroopa Liidus defineeritakse soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamist kui strateegiat, mis toetab sugude võrdsuse alaseid jõupingutusi ning propageerib naiste ja meeste võrdsed võimalusi. Seetõttu toetatakse tugevalt soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise rakendamist nii poliitiliste eesmärkide, õigusaktide, direktiivide kui arenguprogrammide väljatöötamisel.

Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine etendab tähtsat rolli Euroopa Komisjoni võrdsete võimaluste

poliitikas.³ Veel üks Euroopa Komisjoni poolt välja töötatud dokument "Naiste ja meeste võrdõiguslikkuse juhised 2006–2010" käsitleb soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise järelevalvet ning tema edasiarendamist mitmetes olulistes valdkondades:

- Naiste ja meeste võrdne majanduslik iseseisvus.
- Töö ja isikliku elu ühitamine.
- Võrdne esindatus otsuste vastuvõtmisel.
- Soolise vägivalla kõigi vormide kaotamine.
- Sooliste stereotüüpide kaotamine.
- Soolise võrdõiguslikkuse edendamine välis- ja arengupoliitikas.

Sooline aspekt on ja jääb oluliseks küsimuseks tööhõive kasvu ja "avatud koordinatsiooni meetodi" puhul, mis puudutab nii pensionide, sotsiaalse kaasatuse, tervishoiu, hoolduse jne poliitikaid. Eeltoodust tulenevalt kasutatakse soolist aspekti ka Euroopa tervise- ja Euroopa teaduspoliitikas.

Euroopa Komisjon on moodustanud mitmeid ekspertgrupe nagu kõrgetasemeline töörühm soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise küsimustes ning kõrgetasemeline töörühm, mis tegeleb soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamisega struktuurifondides, mille eesmärgiks on uurida ning anda Komisjonile nõu soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise osas.

Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise strateegiatega eeldused

Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise definitsiooni oluliseks elemendiks on poliitikaprotsesside rõhutamine. Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine lülitab soolise aspekti tavaprotseduuridesse ja -protsessidesse, kuid ka organisatsiooni erinevatesse vastutusvaldkondadesse ja tema suutlikkuse

tervikuna. See seisneb ka soolist võrdõiguslikkust puudutavate ekspertteadmiste kasutamises poliitika väljatöötamises, soolise analüüsi meetodi kasutamises nimetatud protsessis ning selle tagamises, et protsessi käigus konsulteeritakse asjassepuutuvate gruppide ja organisatsioonidega ning et neid sellesse protsessi kaasatakse. Kui seda ei tehta, siis pole soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamisega ilmselgelt veel alustatud.

Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine hõlmab tavaliselt poliitikaprotsesside *ümberrakendamist*, kuna väga sageli on olemasolevad protseduurid ja tegutsemistavad soopimedad või sooliselt kallutatud. Vastukaaluks poliitikakujundajate ning poliitika väljatöötamisega tegelevate organisatsioonide hulgas levinud oletusele, et nende töö on sooliselt neutraalne, on ilmnenud, et sugupoolte olukorra erinevusi ei märgata ning et need oletused on kallutatud ja toetavad olemasolevaid ebavõrdseid suhteid sugude vahel. Soolise aspekti integreerimine valitsuse või omavalitsuse poliitikasse tähendab kõigi kavandatud tegevuste (nt seadusloome, poliitikameetmete ja uute programmide) naiste ja meeste suhtes avalduvate mõjude hindamist kõigis olulistes valdkondades ning kõikidel olulistel tasanditel ja olulistes etappides.

Selleks, et soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine saaks edukas olla, peaksid olema paigas alljärgnevad tingimused:

- poliitilise tahte olemasolu organisatsiooni kõige kõrgemal tasandil soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise edukaks rakendamiseks;
- struktuuri olemasolu, milles saaks välja töötada soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise rakendamise protseduuri, mis tähendab, et on olemas selgelt määratletud ülesanded ning selgelt paikapandud vastutus soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise poliitika rakendamise eest;

³ http://ec.europa.eu/employment_social/gender_equality/index_en.html;

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0092:ET:NOT>

- soolist võrdõiguslikkust puudutavate spetsiifiliste teadmiste olemasolu organisatsioonis sees;
- rahaliste ja võimalusel ka muude ressursside olemasolu;
- soolises lõikes esitatud statistika olemasolu, et mõõta nii soolise aspekti olulisust konkreetnes valdkonnas (soolise analüüsi läbiviimine) kui soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise protsessi edusamme (tulemuste hindamine).

Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise meetodid ja vahendid

Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise puhul kasutatakse mitmeid meetodeid ja vahendeid. Neid võib jagada kolme rühma:

1. analüütilised,
2. hariduslikud,
3. konsultatiiv- ja osalusvahendid.

Analüütilised meetodid ja vahendid

Selle rühma peamised vahendid on: soolises lõikes esitatud statistika; sugudevaheliste suhete uurimused ja prognoosid; kulude-tulude analüüs soolisest aspektist; uurimused ja soouuringud, kontrollküsimustikud (mis panevad paika eesmärgid, kirjeldavad rakendatavaid meetmeid), juhised ja tööülesanded.

Mõjude hindamine sugupoolte aspektist pärineb keskkonna valdkonnast, kuid seda on kohandatud soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise kontekstile. Seda võiks defineerida kui poliitikaettepanekute analüüsimeetodit, et selgitada, millist erinevat mõju nad naistele ja meestele avaldavad ning et teha kindlaks, kas nende vajadustega võrdselt arvestatakse.

Sootundlik eelarve analüüs tegeleb eelarvete hindamisega soolisest aspektist.

Järelevalve, mis hõlmab korrapäraselt aruandlust ja kokkusaamisi, on samuti vahend uute poliitikate väljatöötamisel.

Hariduslikud meetodid ja vahendid

Hariduslikud meetodid sisaldavad kahte peamist aspekti: teadlikkuse tõstmist ja teadmiste edasiandmist.

Teadlikkuse tõstmise eesmärgiks on inimestes arusaama kujundamine soolise võrdõiguslikkuse küsimustest. Sootundlikkuse koolitus, mille käigus inimesed hakkavad nägema sugupooltega seonduvaid küsimusi, aitab poliitikate väljatöötamisse tavaliselt kaasatud inimestel näha soolise võrdõiguslikkusega seotud probleeme ning töötada välja soolist aspekti arvestavaid poliitikaide. Koolituste kaudu teadmiste edasiandmine on oluline mitmes mõttes. Lisaks peab see alguse saama kõige kõrgematest juhtimistasanditest. Soolise võrdõiguslikkuse eksperdid peaksid vähemalt ajutiselt osalema soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamisega seotud üksuste töös. Kätesaadaval peaksid olema käsiraamatud ja juhendmaterjalid (mida kasutatakse koolituse ajal ja pärast seda). Teadmiste viimisel laiemal avalikkuse hulka etendavad olulist rolli laiemale üldsusele mõeldud brošüürid ja infolehed või siis koolide jaoks mõeldud õppematerjalid.

Konsultatiiv- ja osalusmeetodid ja vahendid

Nimetatud meetodite näideteks on: uurimiskeskused, töö- või juhtrühmad (üksuste- või osakondadevaheline koostöö); erimeetmed naiste osaluse tagamiseks otsuseid tegevates organites; avalikkuse ja poliitikate sihtgruppide informeerimiseks mõeldud konverentsid ja seminarid; arutelud (aitamaks inimestel poliitikate väljatöötamise protsessis osaleda).

Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine – edutegurid⁴

Sooline võrdõiguslikkus on spetsiifiline teadmiste valdkond. Teemakohane koolitus ja teadmised kujun-

⁴ Käsiraamatu selle osa kirjutas Syvonne Nordström, Soolise võrdõiguslikkuse projekti juht; Jämtlandi maavalitsus, Rootsi.

davad uut nägemust ning arusaamist ning muudavad hoiakuid. Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise protsessi tähendusrikasteks osadeks on soolise võrdõiguslikkuse küsimusi puudutavad arutelud organisatsioonis, mis toovad samuti välja inimeste mõttemaailma ja nende väärtused.

Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise protsessi organisatsioonis ning selle tulemusi mõjutavad paljud faktorid. Soolise võrdõiguslikkusega tegelemine pole kerge ning vajab kõikide osapoolte toetust. Selleks, et soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine edukaks osutuks, on äärmiselt tähtis seada sooline võrdõiguslikkus prioriteetsel kohale ning kaasata tippjuhid, juhtkond ning võtmeisikud. Soolise võrdõiguslikkuse aspekti integreerimise seisukohast organisatsiooni on määrava tähtsusega kõikide tasandite kaasatus. Selle töö eest ei saa kohustust panna ainult ühele inimesele; kui tippjuhtkond vastutust ei võta ega soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamist prioriteetseks ei

pea, siis kogu protsess takerdub või kukub halvemal juhul läbi. See töö seisneb vanade traditsioonide ja võimustruktuuride kahtluse alla seadmises, seega tuleb seda teha äärmise pühendumisega.

Seda tööd on vaja teha süstemaatiliselt, on vaja vaadata kriitiliselt läbi ning analüüsida olemasolevat olukorda soolisest aspektist, toetudes soolises löikes esitatud statistikale, samuti on vaja asjakohaseid töömeetodeid. Süstemaatiline töö eeldab nii lühi- kui pikaajaliste eesmärkide ning ajaraamistiku paikapankut. Vaja on ka selle kindlaksmääramist, kes konkreetselt vastutab erinevate tegevuste ning väljapakutud meetmete eest. Otsustavat rolli etendavad aja ja ressursside eraldamine, inimesed, pühendumine, töökorraldus ja vastupidavus. Samavõrd tähtis on ka see, et oleks paigas soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise järelevalvemehhanism. Oluline on ka parimate praktikate levitamine, kuna see võib teistele eeskujuks olla.

SOOLINE ANALÜÜS, 3R MEETOD, TEGEVUSKAVAD

Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine pole strateegia, mille elluviimine läheks lihtsalt. Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise tulemuslik rakendamine eeldab, et otsustajate käsutuses on asjakohane ja probleemi olemust avav sooline statistika, mis võimaldaks viidata mitte ainult teatud valdkonnas esinevatele soolise võrdõiguslikkuse probleemidele, vaid mis näitaks kätte nende lahendamise teed. Tänapäeval kogutakse statistikat tavaliselt soolises lõikes. Mõnedes riikides, eriti Põhjamaades on seda tehtud aastaid. Teised Euroopa riigid püüavad samuti järgida sugude lõikes esitatud statistika kogumise nõuet.

Riiklikul tasandil on soolises lõikes esitatud statistika üha kergemini kättesaadav. Kohaliku omavalitsuse tasandil võib veel sageli kohata vastumeelsust kasutada piirkonna kohta käivat soolist statistikat ning samas mõnikord võib selline statistika ka puududa. Kuna soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise edukat rakendamise seisukohast on kriitilise tähtsusega naiste ja meeste olukorra täpne tundmine, siis peab kohalikul omavalitsusel olema tingimata võimalus

soolist statistikat kasutada. Seetõttu on käesoleva peatüki peamiseks eesmärgiks kirjeldada **3R meetodit**, mis näitab meile kätte lihtsa mooduse, kuidas niisuguseid andmeid koguda, neid sugude erineva situatsiooni väljatoomisel ja lahenduste pakkumisel kasutada, juhul kui nimetatud erinevused peaksid viima naiste ja meeste soovimatu ebavõrdsuseni antud valdkonnas.

Sellest eesmärgist lähtudes annab peatükk ka

- lühiülevaate soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise analüütilistest meetoditest: soolisest analüüsist ning mõjude hindamisest sugupoolte aspektist;
- informatsiooni võimalike tegevuskavade kohta (nn R4), mille peaks koostama pärast 3R analüüsi läbiviimist;
- ülevaate 3R analüüsi tulemustest, mis viidi läbi projekti partnerriikides, st Bulgaarias, Eestis ja Leedus, kuid ka teistes Euroopa riikides, kellel on pikaajalisem 3R meetodi kasutamise kogemus kohalikes omavalitsustes.

ANALÜÜS SUGUPOOLTE ASPEKTIST: SISSEJUHATUS

Nagu eelmisest peatükist selgus, on naiste ja meeste võrdõiguslikkuse saavutamise üheks strateegiaks **soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine**. Niimetatud strateegia lähtub arusaamast, et soolise võrdõiguslikkuse põhimõtted on valitsuse ja kohalike omavalitsuste kõikide poliitikate ja tegevuste osaks. Riiklike, piirkondlike ja institutsionaalsete strateegiatega, poliitikate ja tegevusplaanide kavandamisel, elluviimisel ja hindamisel tuleb arvesse võtta naiste ja meeste erinevaid vajadusi ja sotsiaalset seisundit. Arvestada tuleb elluviidud meetmete mõju naistele ja meestele.

Muudatuskavade koostamiseks on vaja soolises loikes esitatud statistikat ning strateegiatega, poliitikate ja tegevuskavade eelnevat analüüsi sugupoolte aspektist. Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise puhul kasutatakse seega analüüsi meetodina soolist analüüsi ning mõjude hindamist sugupoolte aspektist.

Sugupoolte aspektist läbiviidav hindamine on osa sotsiaal-majanduslikust analüüsist, mis

- aitab olukorda nii naiste kui meeste aspektist paremini mõista;
- aitab kindlaks teha naiste ja meeste õigused, kohustused, vastutuse ja võrdsed/ebavõrdsed võimalused;
- annab meile uue vaatenurga probleemide hindamiseks, st aitab neid sootundlikult hinnata;
- on täienduseks erinevate poliitikate ja meetmete väljatöötamisel kasutatavatele meetoditele;
- on töövahendiks ametnikele, kelle ülesandeks on välja töötada ning rakendada poliitikaid, programme, tegevuskavu ning osutada teenuseid;
- on töövahendiks kaasatud huvigruppidele (nt mittetulundusühendustele, sotsiaalpartneritele)

või neile, kes soovivad poliitikate, programmide, tegevuskavade või teenuste väljatöötamisel ja rakendamisel kaasatud olla;

- muutub ning täiustub sedamööda, kuidas laekuvad uued uurimustulemused ebavõrdsuse põhjuste ja selle tagajärgede kohta.

Balti riikide ja Bulgaaria kogemused soolise analüüsi rakendamisel on tänase päeva seisuga veel üsna piiratud. Nii Põhjamaad kui teised EL liikmesriigid kasutavad suuremat hulka soolise analüüsi meetodeid ning neil on nende rakendamise osas ka pikemaajalisem kogemus. Seetõttu põhineb käesolevas peatükis toodud informatsioon sageli teiste riikide andmetel ja näidetel.

MILLES SEISNEVAD SOOLISE ANALÜÜSI PÕHJUSED JA EESMÄRGID?

Soolisest aspektist läbiviidav sotsiaal-majanduslik analüüs on soolise võrdõiguslikkuse edendamise peamiseks vahendiks. See on ka esimene samm naiste ja meeste olukorra erinevuste märkamisel. Niimetatud analüüs aitab meil arvestada naiste ja meeste erineva olukorraga ning kõrvaldada kõikides eluvaldkondades võrdset osalemist piiravad tõkked ja takistused. Seetõttu toetab see ka sotsiaalset ja majanduslikku arengut.

Sooline analüüs aitab selgitada naiste ja meeste olukorra ja elu erinevusi, sh neid, mis tekitavad sotsiaalset ja majanduslikku ebavõrdsust. Analüüsi tulemused aitavad lülitada soolise aspekti poliitikate väljatöötamisse ja teenuste osutamisse. Ta võimaldab uurida ka ebavõrdsuse põhjusi ning teha jõupingutusi selliste muudatuste sisseviimiseks, mis mõjutavad positiivselt kehvemas seisundis olevaid inimesi või elanikkonna gruppe.

Analüüs sugupoolte aspektist lähtub arusaamast, mille kohaselt

- *naiste ja meeste elu, sh nende kogemused, vajadused ja huvid on sageli erinevad;*
- *mitte kõik naised ja mehed ei ela ühesugust elu; mõlema grupi puhul võivad sarnased huvid ja vajadused tuleneda teistest teguritest (puue, rahvus, vanus, sissetulek, tööga hõivatus), mis määravad ära nende staatuse;*
- *erinevaid inimesi ei peaks kohtlema ühtmoodi.*

Sugupoolte aspekti arvestav analüüs on naiste ja meeste erinevuste igakülgsel uurimisel põhjanev ning ta peaks välistama eelarvamustel ja stereotüüpsel mõtlemisel põhinevate tulemuste võimaluse. Sellisest loogikast johtub, et sotsiaalmajandusliku poliitika eesmärgid ja soolist võrdõiguslikkust käsitlevaid rahvusvahelisi lepinguid ei saa edukalt ellu viia, kui meie lähenemine on sooliselt kallutatud. Tegelikuses kannavad järgmised stereotüübid ikka veel ühiskonna jaoks suurt sisu, nt väikesepalgalistel töökohtadel on rohkem naisi, kuna naised eelistavad karjäärile tasustamata kodutööde tegemist. Meestelt kui pere peamistelt leivateenijatelt eeldatakse, et nad teenivad rohkem ning paljud usuvad, et see ongi naiste-meeste palgavahede põhjuseks. Uurimused kinnitavad aga, et sugude olukorra erinevuse põhjused peituvad ühiskonna või tööandja tekitatud barjäärides; need kitsendavad naiste võimalusi tööturul ning tööandjad eelistavad töölevõtmisel sagedamini mehi, mõtlemata, kas see on objektiivselt põhjendatud.

Sooline analüüs võimaldab naisi ja mehi kui erinevaid sotsiaalseid grupe nähtavaks teha.

Kõik poliitilised otsused ja meetmed mõjutavad ühel või teisel määral inimeste elu. Mõnedes gruppides on naiste ja meeste hulk võrdne, teistes gruppides (üksikvanemad, osaajaga töötajad, eakad, töövõimetuspensionärid) aga mitte. Osaajaga töötajate suhtes

olulised õigusaktid ja otsused puudutavad rohkem naisi kui mehi, kuna suurem osa osaajaga töötajatest on naised; töövõimetuspensionäride puhul on mõju suurem meestele, kuna selles grupis on ülekaalus mehed.

Avalik sektor võib palju võita soolise aspekti integreerimisest oma tegevusse. Efektive soolise võrdõiguslikkuse strateegia tagamiseks on vajalik järgmiste tingimuste olemasolu.

1. Poliitiline tahe, institutsioonilised ja õiguslikud nõuded ning selle mõistmine, et kõik poliitikad ja programmid peavad andma naiste ja meeste jaoks võrdseid tulemusi.
2. Kriitiline lähenemine erinevatele situatsioonidele ning soov näha sugude olukorra erinevusi (soolise kihistumise põhjuste mõistmine, uurimustulemuste rakendamine, statistiliste ja kvalitatiivsete andmete kogumine ja kasutamine).

Sooline analüüs seab eesmärgiks meetmete, teenuste, programmide ja tegevuskavade tõhusa hindamise ja rakendamise selleks, et need oleksid ühtmoodi kasulikud nii naistele kui meestele.

Olemasolevate poliitiliste otsuste analüüsimisel on vaja vastata soolise võrdõiguslikkusega seotud küsimustele nagu:

- Kas naised ja mehed saavad võrdselt kasutada oma õigusi?
- Kas naised ja mehed on võrdselt esindatud?
- Kas neil on võrdsed võimalused osaleda?
- Kas neil on kõnealuses valdkonnas võrdsed kohustused?
- Kas naistel ja meestel on võrdne vastutus?

Teisisõnu, õigusaktide, koalitsioonilepete, programmide, tegevuskavade ja teiste poliitikadokumentide käsitlemisel on vaja arvesse võtta, kuidas ja

missugustes valdkondades need elanikkonda mõjutavad ning kus on otstarbekas püstitada ja taotleda soolise võrdõiguslikkuse eesmärke.

Sooline analüüs saab välja tuua, kas naiste ja meeste vahel esineb olulisi erinevusi alljärgnevatel valdkondades:

- majanduslik positsioon;
- vanemakohustused ning töö- ja pereelu ühitamine;
- tööle võtmine, tööhõive, ameti- ja erialane koostamine ja karjäär;
- otsustamise mõjutamise võimalused;
- tervis ja haigestumised ning ligipääs raviteenustele;
- turvalisus ja vägivallast vaba olemine;
- vaba aja kasutamine, harrastustega tegelemine;
- võimalused osaleda kodanikuühiskonna tegemistes;
- teised võrdõiguslikkuse edendamiseks olulised valdkonnad.

Soolise analüüsi tulemuslikul rakendamisel on vaja arvestada alljärgnevat:

- arvesse tuleb võtta asjakohaste ja värsketel soolises loikes esitatud andmete (valitsuse või kohaliku omavalitsuse ametliku statistika või muude saadaolevate andmete) olemasolu;
- tuleb ära näidata valdkonnad, kus sooline statistika puudub või on ebapiisav;
- statistilisi andmeid tuleks koguda ja analüüsida moel, mis võimaldab võrrelda naiste ja meeste olukorda antud valdkonnas ja kõigis kategooriates;
- analüüsile peavad kaasa aitama ka muud kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed andmed, mis võimaldavad nii naiste kui meeste olukorda arvestada;
- kasutada tuleb nii riiklikke kui erasektori läbiviidud uurimuste tulemusi.

Iga kord, kui on vaja teha uurimustel põhinevaid järeldusi, tuleb asjad läbi mõelda ning nii naiste kui meeste seisukohast läbi analüüsida.

Tulemusliku ja objektiivse soolise analüüsi läbiviimisel on olulised järgmised sammud: (1) olemasoleva informatsiooni kasutamine; (2) konsultatsioonid ja sotsiaalne dialoog; (3) tagasiside kogukonnalt.

Soolise analüüsi puhul on oluline erinevate kättesaadavate andmete kasutamine. Samuti on vaja teada kõiki õigusaktidega sätestatud norme.

Mis tahes poliitika kavandamine eeldab erinevate gruppidega konsulteerimist. Neile, keda otsus, poliitika, meede või teenus mõjutab, tuleb anda konsultatsiooniprotsessides osalemise õigus. Grupi liikmetele, kellega konsultatsioone läbi viiakse, tuleks anda aega ning võimalust küsimust omavahel arutada. Lisaks peavad konsultatsioonid ja arutelud eelnema poliitika või meetme väljatöötamisele.

Kohalikel elanikel saadav tagasiside on konsultatsiooniprotsessi üheks osaks, eriti seal, kus toimub olemasolevate poliitikate, meetmete ja teenuste kriitiline hindamine ja läbivaatamine. Huvigrupid, tarbijad, teenuste pakkujad ja teised võtmeisikud on heaks informatsiooni allikaks.

3R MEETOD KUI ANDMETE JA INFORMATSIOONI KOGUMISE VAHEND

Tulemuslik soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine nõuab poliitilist valmisolekut soolist võrdõiguslikkust saavutada. Poliitikakujundajad ei tea sageli, misuguseid vahendeid saab soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks kasutada. Poliitikute ja administratsiooni käsutuses on mitmeid meetodeid, eriti soolise analüüsi omi. Üks neist on 3R meetod, mis on lihtne, kuid efektiivne soolise analüüsi vahend.

Poliitilised otsused, sh need, mis ei käsitle otseselt soolist võrdõiguslikkust, mõjutavad naisi ja mehi erinevalt, kuna naiste ja meeste igapäevaelu on erinev. Soolise võrdõiguslikkuse põhimõtet rakendavad poliitikad arvestavad seda erinevust ilma soost tulenevaid erinevusi süvendamata.

3R meetod on töötatud välja selleks, et vastata küsimusele, kuidas seostada soolise võrdõiguslikkuse põhimõtteid poliitikakujundajate konkreetse tegevusvaldkonna eesmärkidega. Selle asemel, et rääkida soolisest võrdõiguslikkusest üldiselt, on võimalik arutleda selle üle, kuidas normid, millest me oma töös juhime, seisavad meie pädevusvaldkonnas võrdõiguslikkusele vastu või toetavad seda. Teisisõnu, 3R meetod on analüütiline vahend, mida võib kasutada informatsiooni kogumiseks soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise süstemaatiliseks rakendamiseks konkreetse tegevuse kontekstis.

3R analüüsiga on hõlbus koguda andmeid ja informatsiooni naiste ja meeste olukorra kohta teatud eluvaldkonnas või organisatsioonis ning nimetatud fakte ja informatsiooni analüüsida. Teisisõnu, see võimaldab meil soolisest aspektist vastata võimajaotust puudutavatele küsimustele, näha soo rolli struktuuride ja organisatsioonis väljatöötatud lahenduste kujundamisel ning sooga seotud norme kohaliku omavalitsuse erinevates tegevustes.

Valides valdkonda, mida 3R meetodiga analüüsida, on oluline keskenduda sellistele kohaliku omavalitsuse või kohaliku elanikkonnaga seotud küsimustele, mida analüüsi läbiviijad, nende kolleegid või kõrgema tasandi juhid saavad otseselt mõjutada. Selle kaudu saab kindlustada, et pärast seda, kui 3R meetodiga on sooline ebavõrdsus välja selgitatud, on olemas nii võimalused kui võimupädevus olukorra muutmiseks. Võimalikult efektiivsete tulemuste tagamiseks on vaja

valida mingi konkreetne ning kitsas valdkond. Selline lähenemine garanteerib olukorra, kus uurimuste läbiviijad pole tööga üle koormatud ning andmeid saab kergesti analüüsida.

Gertrud Åström ja Rootsi Kohalike Omavalitsuste Liit töötasid 3R meetodi välja 1990ndate keskel. Meetodit on kõige rohkem kasutanud kohalikud omavalitsused, et uurida ja analüüsida naiste ja meeste mõju ulatust kohaliku omavalitsuse asutustes, nende kontakte ning olemasolevaid naiste ja meeste kohta käivaid norme. Mitmed teisedki organisatsioonid nii Rootsis kui väljaspool Rootsit on 3R meetodit edukalt soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks kasutanud.

3R meetodit saab kasutada erinevates kontekstides. Meetod töötati välja kohaliku tasandi projektide mõjude hindamiseks sugupoolte aspektist. Tänapäeval kasutatakse seda laiemalt organisatsioonide ja programmide analüüsimiseks soolisest aspektist ning ka muudes valdkondades.

*Meetodi kolm Ri tähendavad
Representeeritust, Ressursse ja Reaalsust.*

*Meetodi rakendamise eesmärgiks on
saada vastus küsimusele "Kes saab
mida ja missugustel tingimustel?"*

Alltoodud tabel annab meile struktureeritud ülevaate uurimismeetodi kolmest etapist. Meetodi eesmärgiks on koguda sugude lõikes esitatud kvantitatiivseid andmeid analüüsi kahes esimeses etapis, milleks on Representeeritus ehk esindatus (R1) ja Ressursid (R2) ning kasutada seda kolmanda kvalitatiivse iseloomuga etapi jaoks, milleks on Reaalsus ehk tegelik olukord (R3) eesmärgiga algatada diskussioone sugude suhtes kasutatavate tüüparusaamade ja selgunud ebavõrdsuse kohta.

R1 - REPRESEN- TEERITUS	<p>KES?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Otsustajad ▪ Töötajad ▪ Tarbijad <p>Võtmeküsimused, mida esitada:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kui palju naisi ja kui palju mehi leidub erinevatel otsustustasanditel? ▪ Kui palju naisi ja kui palju mehi vastutab nimetatud otsuste elluviimise eest? ▪ Kui palju naisi ja kui palju mehi saavad teenusest kasu ning kui palju naisi ja kui palju mehi teenust kasutavad? <p>Tulemused – kvantitatiivsed.</p>
R2 - RESSURSID	<p>MIDA?</p> <p>Võtmeküsimused, mida esitada:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kuidas on alljärgnevad ressursid jaotatud naiste ja meeste vahel: <ul style="list-style-type: none"> - raha - aeg - teadmised ja informatsioon - ruum - teised inimesele olulised ressursid, nt tähelepanu <p>Tulemused – kvantitatiivsed.</p>
R3 - REAALSUS	<p>MISSUGUSTEL TINGIMUSTEL? MISSUGUSED NORMID?</p> <p>Võtmeküsimused, mida esitada:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kas kvalitatiivsetest andmetest nähtuvad sugude suhtes teatavad mustrid? ▪ Kas need sugupoolte mustrid on kooskõlas soolise võrdõiguslikkuse eesmärkidega? ▪ Mis põhjustab soolist ebavõrdsust? ▪ Missugused on peamised normid, väärtused ja stereotüübid, mis viivad naiste ja meeste erineva kohtlemiseni? <p>Tulemused – kvalitatiivsed.</p>

Allpool leiate 3R analüüsi etappide täpsema lahtisele-tuse ning loetelu küsimustest, mida võiks uurimuses lähemalt vaadelda.

R1 – Representeeritus ehk esindatus

Antud etapil loendatakse, kuidas naised ja mehed on esindatud ja kuivõrd nad osalevad mingis kindlas tegevusvaldkonnas. Eesmärgiks on selgitada, kui palju naisi ja mehi on nende hulgas, kes otsuseid langetavad, kui palju nende hulgas, kes nimetatud otsused ellu viivad ning kui palju nende hulgas, keda vastuvõetud otsused mõjutavad. Me peaksime mõistma, et otsuste ulatus ja sisu, nende elluviimise ajaline raamistik, vajalike ressursside eraldamine ning prioriteetsus teiste otsuste hulgas sõltub sageli sellest, kes need otsused vastu võtavad. Vaadelda tuleks nii ametlikke kui mitteametlikke otsustusprotsesse.

Küsida võiks:

- *Kui palju mehi ja kui palju naisi?*
- *Millistel ametikohtadel on mehed ja naised?*

Naiste ja meeste arvu saab kindlaks teha järgmistes gruppides: kohaliku omavalitsuse ametnikud, volikogude liikmed, ettevõtete ja organisatsioonide juhid, asutuste, firmade või vabatahtlike ühenduste töötajad, kliendid, kodanikud, kaupade ja teenuste tarbijad, töötajad jne. Kuidas on naised ja mehed erinevatel tasanditel, volikogudes ja nõukogudes, komisjonides, juhatustes, huvigruppides, haldusaparaadis ning erinevates tegevustes esindatud?

Tuleks märkida, et eelpool mainitud inimeste olulisus ja kaasatus võib vastavalt käsiloleva küsimuse iseloomust muutuda. Otsuste langetajast ühes valdkonnas võib saada otsuse täideviija teises või mõnes valdkonnas hoopis nimetatud otsuste viljade tarbija.

Näiteks sotsiaaltoetuste jagamisel on omavalitsuse töötajad personali rollis: nad osutavad abivajavatele inimestele teenuseid. Kui aga uurimuse teemaks on avalike teenistujate karjääritegemise võimalused, siis analüüsitakse neidsamu inimesi kasutaja aspektist, kuna asutuse vastuvõetud otsused mõjutavad otseselt nende karjääri võimalusi.

R1 analüüsi võimalikke küsimusi:**Otsustajad**

- Kui palju naisi ja kui palju mehi on juhtivatel kohtadel?
- Kui palju naisi ja kui palju mehi on kohalikes omavalitsustes ja volikogudes?
- Kui palju naisi ja kui palju mehi on komisjonide ja nõukogude eesotsas?

Töötajad

- Kui palju naisi ja mehi on kaasatud uute toodete või teenuste väljaarendamisse?
- Kui palju naisi ja mehi võtavad koosolekul sõna?
- Kui palju küsimusi tõstatavad naised, kui palju mehed?

Kasutajad

- Kui paljude naiste ja meestega on otsuste tegemisel ühendust võetud / kui paljusid kaasatud?
- Kui palju naisi ja mehi kasutavad sotsiaalteenuseid?

R2 – Ressursid

Sellel analüüsi etapil uuritakse teatud valdkonna ressursside jaotust naiste ja meeste vahel. Analüüsis võiks vaadelda selliseid ressursse nagu *aeg, ruum, raha, teadmised ja informatsioon, positiivne ja negatiivne tähelepanu, tunnustus, sotsiaalsed võrgustikud, ligipääs informatsioonile (sh koosolekud ja konsultatsioonid), töötingimused ja töövahendid, uus tehnoloogia, transport jne.*

Küside võiks:

- *Kuidas on ressursid naiste ja meeste vahel jaotunud?*
- *Kuidas naised ja mehed ressursse kasutavad?*

R2 eesmärgiks on koguda kvantitatiivseid andmeid analüüsitava valdkonnaga seotud ressursside kohta ning selgitada, kuidas olemasolevad ressursid on naiste ja meeste vahel jaotatud.

Analüüsitava ressursside valik sõltub probleemi püstituse viisist. Kui 3R analüüsi viiakse läbi koha-

liku omavalitsuse tasandil, siis võib samu ressursse analüüsida kahest erinevast aspektist:

- omavalitsuse kui organisatsiooni ja
- omavalitsuse kui teenuse osutaja aspektist.

R2 analüüsi võimalikke küsimusi:

- Kui kaua räägivad naised ja mehed volikogude, komisjonide jm koosolekutel?
- Kas sellest tulevad välja mingid sugupooltest sõltuvad seaduspärasused, mis teemadel ja millistele sõnavõtjatele tehakse ajakasutuse osas eelistusi?
- Kui palju pühendatakse koosolekul aega naiste ja palju meeste tõstatatud probleemide arutamisele ja ettepanekute esitamisele?
- Kas naistel ja meestel on ligipääs samale informatsioonile?
- Missugune teave on mingist tegevusest või projektist osavõtjale oluline? Kes sellist infot saab?
- Missugust teavet antakse missugustele gruppidele ja millal? Kas protsessi alguses või hiljem?
- Missugustele koosolekutele erinevaid gruppe kutsutakse? Kas ühte gruppi kutsutakse sagedamini?
- Kas naistel ja meestel on sama palju aega koosolekutel osalemiseks?
- Kuidas saavad naised ja mehed kasutada avalikku ruumi? Nt spordiga tegelemiseks, uute ettevõtete asutamiseks, koolitusteks jne?
- Kui palju ruumi saavad haridusasutustes eelistatud tegevusteks kasutada tüdrukud, kui palju poisid?
- Kuidas on rahalised ressursid jaotatud meeste ja naiste vahel (palk, laenu, hüvitised, tegevuskulud jne)?
- Kui suures mahus saavad sotsiaalteenuseid naised, kui suures mehed?
- Kes, mida ja millal õpib? Kes selle eest maksab?
- Kes osaleb projektide kavandamisel, õppereisidel, koolitustel ning projektide elluviimisel?

R3 – Reaalsus ehk tegelik olukord

Käesoleva etapi eesmärgiks on vastata kvalitatiivse iseloomuga küsimustele, tuginedes seejuures R1 ja R2 kvantitatiivse analüüsi käigus ilmnunud sugudevahelistele erinevustele.

Küsida võiks:

- *Miks on naised ja mehed erinevalt esindatud ning miks on ressursid nende vahel just niimoodi jaotatud?*
- *Mis on naiste ja meeste praeguse esindatuse ning naiste ja meeste sellise ressursijaotuse põhjused?*
- *Missugused normid, eelarvamused ja stereotüübid on sugude suhtes ilmnunud mustrite taga?*

Tegeliku olukorra analüüs – nn *Reaalsus* – püüab jõuda asjade tuumani. Mida siis tegelikult tehakse? Miks seda niimoodi tehakse? Kelle vajadusi rahuldatakse? Kas naiste ja meeste vajadusi rahuldatakse võrdselt? Kas naised ja mehed kui teenuste kasutajaid koheldakse kui inimesi, kellel on oma konkreetsed vajadused? Kas naiste ja meeste suhtes omatavad hoiakud erinevad ja kas neilt oodatakse nende sootõttu erinevaid asju?

Neile küsimustele vastamiseks on vaja analüüsida kogutud andmeid, viia läbi arutelusid ning pidada võimalusel nõu soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise ekspertidega. Vastused näitavad seda, mida peetakse ilmseks: st norme ja arusaamasid, mis tavaliselt määravad juba ette naistele ja meestele omistatavad rollid ning samuti ka ressursside soopõhise jaotuse. Nimetatud vastuste abil on võimalik teada saada, missugustest normidest lähtutakse naiste ja meeste kohtlemisel organisatsioonis ning kuidas see mõjutab organisatsiooni tegevust. Vastused lubavad ka kindlaks teha, kelle vajadusi ja huvisid teatud otsused rahuldavad või mis valdkonnas nad seda teevad (nt kohaliku omavalitsuse teenuste osutamine).

Objektiivsete järeldusteni jõudmine põhjuste osas, mis võiksid selgitada R1 ja R2 uurimuse tulemusi, juhul kui need viitavad naiste ja meeste olukorra erinevustele, pole kergete killast. Põhjuste nägemiseks on vaja kriitiliselt ja tähelepanelikult suhtuda uuritavasse küsimusse ning sellega tegelevate inimeste (kohaliku omavalitsuse töötajate, kogukonna esindajate jt) käitumisse. Uurimuse läbiviija peab leidma vastuse küsimusele, missuguses ulatuses mõjutavad käsitletavat küsimust või sellesse kaasatud inimeste käitumist ühiskonna juurdunud hoiakud, sugudevahelised võimusuhted, traditsioonid ja arusaamad selle kohta, mida peetakse naiselikuks või mehelikuks.

R3 analüüsi eesmärgiks on pöörata tähelepanu sotsiaalsetele nähtustele, mis oma triviaalsuse tõttu on esmapilgul nähtamatud. Me kaldume pidama sugude suhtes omatavaid hoiakuid loomulikeks ja iseenesest mõistetavateks. Nad on meie elu osaks ning me isegi ei mõtle, kust nad tegelikult tulevad. Näiteks tüdrukud saavad koolis paremini hakkama kui poisid; naised hoolitsevad laste eest ja mehed teenivad raha; meestele meeldib jalgpall ja naistele aeroobika; mehed on direktorid ja naised nende sekretärid. Need on kõik soolised stereotüübid ning R3 analüüsiga tuleks need kindlaks teha ning ära seletada. Äärmiselt oluline on välja uurida, missugused naiste ja meeste suhtes kehtivad normid ja traditsioonid määravad ära selle, et naised ja mehed on erinevas olukorras, kui otsuseid tehakse ja olemasolevaid ressursse jaotatakse.

R3 analüüsi võimalikke küsimusi:

- Missugused asjad pole uuritavas valdkonnas naiste ja meeste puhul võrdsed? Mis võiksid olla selle potentsiaalsed põhjused?
- Milliseid sugude suhtes ilmnunud mustreid või soolist käitumist peetakse etteantuks? Mida neist kujutatakse ebaloomuliku või negatiivsena?
- Millised soolised erinevused on kaasasündinud? Millised on kujundatud sotsialiseerumise, kasvatuse, ühiskondliku surve või sotsiaalse keskkonna poolt?

- Kelle jaoks on tegelikkuse stereotüüpne kujutamine kasulik?
- Kuidas stereotüüpne arusaam soorollidest mõjutab vastuvõetud otsuseid, dokumente, väljatöötatud poliitikaid ja elluviidud tegevusi?
- Miks koosolekutel ja haldusaparaadis pühendatakse erinevatele küsimustele erineval hulgal aega?
- Kuivõrd väärtustatakse naiste ja meeste kogemusi ja teadmisi otsustuskogudes?
- Miks koosolekutel räägivad rohkem mehed kui naised?
- Kui naistel ja meestel pole võrdset ligipääsu informatsioonile, siis millest see on tingitud?
- Miks ei ole naistel ja meestel võrdseid võimalusi koosolekutel osalemiseks?
- Kuidas võiks töö olla korraldatud nii, et naised ja mehed saaksid koosolekutel võrdselt osaleda?
- Miks koolinõukogud suhtlevad rohkem emade kui isadega?
- Miks mängivad tüdrukud nukkudega toa nurgas, samas kui poisid jooksevad kõikjal ruumis ringi? Kas personal julgustab sellist käitumist?
- Kas uurimuse objektiks olnud naised ja mehed mõistavad oma olukorra erinevusi?
- Miks naised ja mehed ebavõrdsuse kaotamiseks midagi ette ei võta?

3R ANALÜÜS: JÄRELDUSED

Soolise võrdõiguslikkuse efektiivne süvalaiendamine kohaliku omavalitsuse tegevustes eeldab vastuste olemasolu kõigi kolme Ri analüüsietaappidele. Repreenteeritus, ressursid, reaalsus – kõik nad on vajalikud soolise võrdõiguslikkuse aspektide edendamiseks organisatsioonis või töökohal, samuti ka suhete edendamisel laiema üldsusega.

Kaks esimest Ri puudutavad soolises lõikes esitatud statistika ja andmete kogumist, mis sageli enamikes uuritavates valdkondades puudub. Pärast seda on võimalik diskuteerida selle üle, miks asjad on just niisugused, nagu nad on. *Repreenteeritust ehk*

esindatust ja ressursse puudutav informatsioon annab aluse reaalsuse ehk tegeliku olukorra analüüsimiseks. Niisuguste arutelude käigus võrreldakse olemasolevat olukorda organisatsiooni teatud tegevusvaldkonna või ühiskonna kui terviku jaoks seatud soolise võrdõiguslikkuse eesmärkidega.

Vähemtähtis pole ka see, mida organisatsioon, kogukond või ühiskond tervikuna kaotaks, kui naistel ja meestel pole võrdseid võimalusi oma potentsiaali rakendamiseks. Lihtsaid vastuseid siin pole; selleks on vaja avatud diskussiooni.

TEGEVUSKAVADE KOOSTAMINE

3R meetodi kasutamine annab ülevaate sellest, kuidas praegu asju tehakse ja rahastatakse ning missuguseid muudatusi tuleb teha naiste ja meeste erinevaid vajadusi silmas pidades.

Varasemad kogemused on aga näidanud, et kogutud andmed ning läbiviidud analüüside tulemused võivad jääda rakendamata, kui ei muudeta eesmärgi, arengukavasid ja tegevusplaanide või suundumusi, kuhu kohalik omavalitsus, linn/vald või organisatsioon jõuda tahab. Seega võiksime me lisada meetodisse ka neljanda Ri – **Rakendamise**. Sel juhul esindaks R4 etappi, kus olemasolevasse olukorda viiakse sisse vajalikud muudatused, seatakse uued eesmärgid ning kavandatakse meetmed soolise võrdõiguslikkuse põhimõtete elluviimiseks uuritud valdkonnas.

Selles etapis tuleb leida vastused järgmistele küsimustele:

- Missuguseid samme tuleb astuda soolise võrdõiguslikkuse saavutamiseks?
- Kuidas saaksime koos juhtkonnaga sõnastada uue visiooni ja uued eesmärgid kohaliku või regionaalse omavalitsuse või organisatsiooni tegevuse tõhustamiseks, muutes samas sugude suhtes omatavaid hoiakuid?
- Kuidas saame mõõta soolise analüüsi tulemuste mõju?

Kohalikud omavalitsused on harjunud strateegilisi eesmärke püstitama ning arengukavasid koostama. Sootundlikku lähenemist leiab sealt harva, samuti ei sisalda nad üldjuhul konkreetseid soolise võrdõiguslikkuse eesmärke. 3R analüüsi saab seega edukalt rakendada kohaliku omavalitsuse poolt tavaliselt koostatavate tegevuskavade läbivaatamiseks soolise aspektist. R4 puhul võidakse aga keskenduda kohaliku omavalitsuse üldiste eesmärkide vastavusse viimisele soolise võrdõiguslikkuse eesmärkidega, selleks et olemasolevate tegevuskavade kõikides osades naiste kui meeste vajadusi arvestada ning nende rahuldamiseks ressursse (sh ka rahalisi ressursse) eraldada.

Kohaliku omavalitsuse tegevuskavade ja kohalike eelarvete sootundlikuks muutmisel on parem teha seda järk-järgult. Esimesel aastal võiks muudatusi kaaluda sootundlike tegevuskavade ühes-kahe valdkonnas. Seejärel võiks igal aastal paar valdkonda juurde võtta.

Euroopa Kohalike ja Regionaalsete Omavalitsuste Nõukogu poolt välja töötatud Euroopa harta naiste ja meeste võrdõiguslikkuse kohta kohalikus elus (2007)⁵ kutsub kohalikke ja regionaalseid omavalitsusi üles soolise võrdõiguslikkuse edendamise tegevuskavu ja programme koostama ning neid ellu rakendama ning tagama, et selleks oleks eraldatud vajalikud rahalised ja inimressursid.

Kui 3R analüüs viiakse läbi mõne inimese pädevusvaldkonna kitsamas osas ning kui sealt ilmnevad naiste ja meeste olukorra erinevused, siis võib kogutud andmetest ilmnenud lõhede ületamiseks koostada ka spetsiifilisema iseloomuga lihtsamat sorti võrdõiguslikkuse edendamise tegevuskava. Sel juhul on soovitatav sõnastada mitmed konkreetset, selged

ning saavutatavad eesmärgid, mis katavad lühemat või pikemat ajaperioodi. Tegevuskava väljatöötajad peavad põhitähelepanu pöörama nende eesmärkide täitmisele, mida nad saavad ise otseselt või kaudselt mõjutada. Vastasel juhul on seatud eesmärkide saavutamine äärmiselt raske.

Tegevuskavad võivad keskenduda järgmistele küsimustele:

- soostereotüüpide muutmine, mis asetavad naised ja mehed, tüdrukud ja poisid mingisse piiratud ühiskondlikku rolli;
- võrdsete võimaluste loomine naistele ja meestele;
- naiste ja meeste tasakaalustatud esindatuse ja osalemise toetamine;
- selle tagamine, et naistele ja meestele, tüdrukutele ja poistele eraldatakse võrdselt ressursse (aega, ruumi, raha jne) ning et neil oleksid võrdsed võimalused neid kasutada.

Eeldatavate tulemuste edu sõltub tavaliselt rahaliste ja inimressursside olemasolust. Seetõttu ei peaks soolise võrdõiguslikkuse eesmärgid olema liiga kaugleulatuvad. Lisaks on oluline, et nende elluviimise ja järelevalve eest vastutaksid konkreetset inimesed. Praktika näitab, et tulemusteni jõutakse kõige paremini siis, kui on olemas selge ajakava nende elluviimiseks, kui vastutus pannakse otsustuspädevust omavatele või organisatsiooni juhtimisstruktuuris kõrgel positsioonil olevatele inimestele.

Rakendamise etapil (R4) on vaja pakkuda ühtset nägemust, seejärel seada soolise võrdõiguslikkuse konkreetset eesmärgid (või juhul kui nad juba eksisteerivad, siis tuleks nad läbi vaadata). Vaja on ära näidata nende eesmärkide saavutamise vahendid ning tulemuste mõõtmise moodused. Alles siis saab alustada nende elluviimisega.

⁵ Harta eestikeelse teksti leiate internetiaadressilt: http://www.ccre.org/docs/charte_egalite_et.doc

PRAKTILISI SOOVITUSI TEGEVUSKAVA ELLUVIIMISEKS

Käsiraamatu selle osa eesmärgiks on anda konkreetseid soovitusi, mida peaks arvestama 3R analüüsile järgnevate tegevuskavade koostamisel ja ellurakendamisel.

Visioon

Püüdke analüüsida ja selgitada, kuidas tegevust ellu viiakse ning mida peab suurema soolise võrdõiguslikkuse ni jõudmiseks tegema.

Uued eesmärgid ja vahendid

- Uurige senini seatud eesmäärke.
- Kas nad vastavad 3R analüüsist selgunud tulemustele?
- Kas praegustest eesmärkidest piisab või on vaja lisada uusi selliselt, et seal sisalduksid soolise võrdõiguslikkuse eesmärgid? Vajadusel sõnastage uued eesmärgid.
- Otsustage, milliseid meetmeid on vaja sugude kohta käivate moonutatud ettekujutuste muutmiseks.
- Otsustage, missugust informatsiooni on vaja eesmärkide saavutamiseks.

Hindamine ja tulemused

- Otsustage, kuidas mõõta uute eesmärkide tulemusi.
- Missuguste meetmete ja indikaatorite kaudu saab tegevuse lõppedes mõõta eesmärkide saavutatust (nt küsimustikud, uued uurimused)?
- Otsustage, millal ja kuidas tulemuste hindamine ning ülevaate andmine läbi viia.

Vastuseisu arvestamine

Teavitage kõiki osapooli muudatustest ette. Igasuguste muudatuste sisseviimise juures peab alati arvestama vastuseisu võimalusega, kui eelnevalt pole organisatsioonis või kohalikus omavalitsuses muudatuste elluviimine varem läbi arutatud.

Vastuseisu vältimiseks tuleb enne soolise võrdõiguslikkuse tegevuskava koostamist ja ellurakendamist ametnikele ja organisatsiooni liikmetele korraldada koolitusi ja teavitusüritusi.

Muudatuste sisseviimine

Viige muudatused sisse ning jälgige pidevalt protsessi ennast. Kokkulepitud ajal kõigi osapoolte poolt tulemuste hindamine ning nende analüüs on samuti äärmiselt olulised. Saavutused võimaldavad tegevuskava ning järgmise aasta eelarvet täiustada.

Soolise ebavõrdsuse taastootmise vältimine

Soolise võrdõiguslikkuse eesmärkide seadmisel ja elluviimisel on oluline, et valitud meetmed oleksid hästi läbi mõeldud ning olukorrale sobivalt valitud. Muidu võidakse jõuda sootuks vastupidistele tulemustele võrreldes esialgselt kavandatud: stereotüüpseid hoiakuid kas reprodutseeritakse või konkreetsele grupile eraldatakse sama palju või rohkemgi ressursse kui varem.

3R ANALÜÜSI PRAKTILISI TULEMUSI

Käsiraamatu selle osa eesmärgiks on tuua konkreetseid näiteid 3R meetodi kasutamise kohta praktikas, tuginedes Rootsi ning projekti partnerriikide Bulgaaria, Eesti ja Leedu näidetele. Näiteid kirjeldatakse hästi lühidalt, kuid nad peaksid andma piisava ettekujutuse kohaliku omavalitsuse vastutusvaldkondadest, mida võiks 3R meetodi abil uurida. Me loodame, et lugejail tekib huvi samu teemasid oma omavalitsuses uurida või nad saavad inspiratsiooni muudes valdkondades soolise võrdõiguslikkuse küsimustega tegelemiseks.

I. Rootsi uurimus sotsiaalteenuste osutamise kohta

Sotsiaalteenuste osutamisel tuleks arvestada üksikisiku vajadusi. Rootsis läbiviidud uurimused aga näitavad, et naiste ja meeste kohta omatavad stereotüübid mõju-

tavad nii sotsiaalteenuste pakkumise viisi kui nende osutamise vormi. Tavaliselt eeldatakse, et naised tulevad iseendaga paremini toime ning vajavad välist abi vähem kui mehed. See võib olla ka üheks põhjuseks, miks mehed saavad suuremaid sotsiaalkindlustushüvitisi kui naised. Näiteks peetakse sotsiaalsete probleemidega silmitsi seisvaid isasid abitumaks kui samas olukorras olevaid emasid. Põdura mehe eest hoolitsevad vanemad naised saavad koduteenuseid osutatavalt sotsiaaltöötajatelt ja sugulastelt vähem abi kui põdura naise eest hoolt kandvad vanemad mehed. Ametnikud langetavad otsuseid, mis on mõjutatud naiste ja meeste suhtes omatavatest stereotüüpidest. Nende käitumine aitab stereotüüpe tugevdada.

Sotsiaalteenuste alal läbi viidud 3R analüüs on osutunud kasulikuks moonutatud arusaamade äratundmisel ning soostereotüüpidest mõjutatud käitumismustrite muutmisel. Soolise analüüsi teostamise eesmärgiks oli muuta sotsiaalteenuste pakkumise süsteem võrdõiguslikumaks, st tagada, et naistele ja meestele antakse abi nende individuaalsetest vajadustest lähtuvalt.

Representeeritus (R1)

- Kui suur on naiste ja meeste osakaal sotsiaalteenuseid kasutavate elanike hulgas?
- Kui paljudele meestele ja naistele osutatakse koduteenuseid?
- Kui suur on meeste ja naiste osakaal kodus eakate eest hoolitsevate inimeste hulgas?

Ressursid (R2)

- Kui palju raha saavad toetustena naised ja kui palju mehed?
- Kui palju aega kulutatakse koduteenuse osutamiseks põdura naise ja kui palju sama põdura mehe puhul?

Reaalne olukord (R3)

- Millistele kontseptsioonidele tuginevalt otsustatakse seda, kellele koduteenuseid osutatakse?

- Juhul kui sotsiaalteenuseid saavate meeste puhul ilmneb, et eakatele ja puudega meestele osutatakse sotsiaalteenuseid suuremas ulatuses kui analoogses olukorras naistele, siis milles on põhjus? Kas põhjus või peituda selles, et ametnikel on naiste ja meeste suhtes erinevad hoiakud ning meeste vajadustele pööratakse rohkem tähelepanu kui naiste omadele?

Rakendamine (R4)

- Kas kavandatakse uusi teenuseid?
- Kui palju mehi ja kui palju naisi on kaasatud uute teenuste väljatöötamisse?
- Kui palju mehi ja kui palju naisi hakkab neid teenuseid saama?

II. Kohaliku transpordi planeerimise uurimine Rootsis

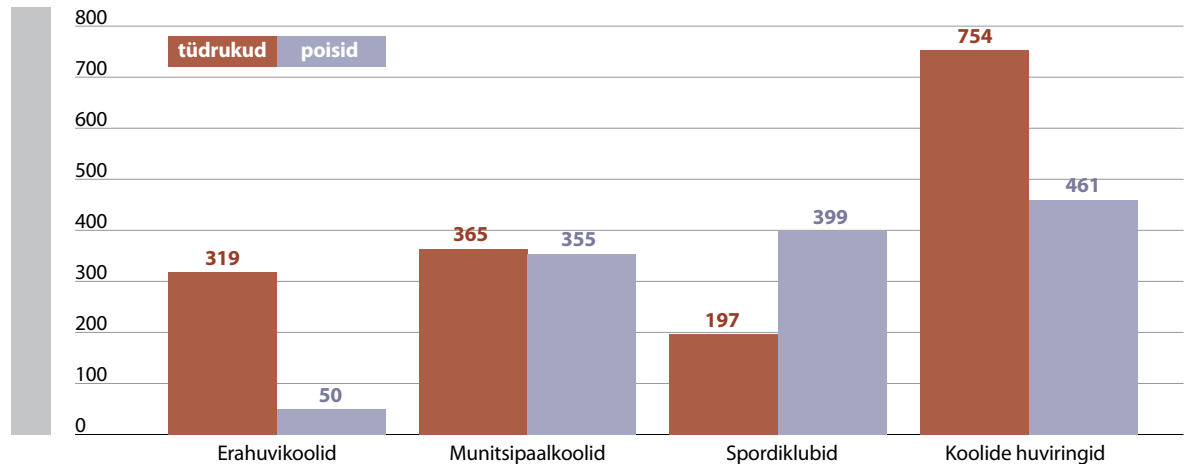
Representeeritus (R1)

- Kui suur on naiste ja meeste osakaal kohalike planeeringute koostajate hulgas?
- Kus on naised ja kus on mehed?
- Kui suur on naiste ja meeste osakaal autojuhtide, jalgratturite, jalakäijate ja ühiskondliku transpordi kasutajate hulgas?

Ressursid (R2)

- Mil määral kasutavad naised üldkasutatavaid kohti hoonetes ning avalikes kohtades, mil määral teevad seda mehed?
- Kui palju investeeritakse kohtadesse, mida külastavad peamiselt naised ja palju kohtadesse, mida külastavad peamiselt mehed?
- Kui palju raha ja ajalisi ressursse investeeritakse näiteks uue kiirtee ehitusse?
- Kui palju uue mänguväljaku rajamiseks?
- Mida tähendab teie jaoks tunniajane aja kokkuvõtte, kui sõidate autoga?

Joonis III (1) Huvihariduses hõivatud õpilaste arv Kuressaares

- Mida tähendab teie jaoks tunniajane aja kokkuvõtte, kui kasutate ühiskondlikku transporti?

Reaalne olukord (R3)

- Millised kriteeriumid on olulised üldplaneeringus?
- Kuidas õigustatakse märkimisväärselt suuremate rahasummade investeerimist kiirteedesse kui mänguväljakutesse?
- Ühiskondliku transpordi planeerimisel: kui pika vahemaa reisija keskmiselt läbib?
- Kas see sobib naiste ja meeste väljakujunenud sõidumarsruutidega?

III. Kuressaare linna huviharidus soolise võrdõiguslikkuse aspektist⁶

Probleemi kirjeldus

Analüüsi koostamine sündis Kuressaare Linnavalikogu ettepanekul ning omab samuti tähtsust linnavalitsuse haridus- ja kultuuriosakonna edaspidises töös,

nt eelarve ja arengukava koostamisel. Juba aastaid on huvihariduse ringkondades arutletud tehnikaringide puuduse üle Kuressaares, mis takistab noormeeste selliste vaba aja tegevuste pakkumist nagu autoparandus ja puutöö. Huvitavate tegevuste vähesus võib mõjutada kuritegevuse, hulkumise ning alkoholi- ja narkoprobleemide suuremat osakaalu noormeeste hulgas.

Uurimuse eesmärgid

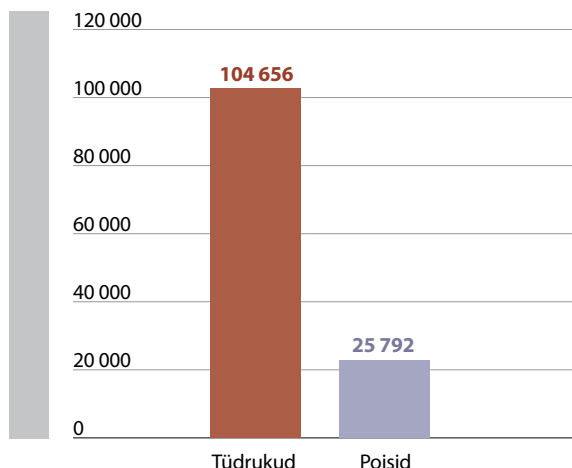
Uurimuse sihtgrupiks olid kooliealised (1.–12. klassi) poisid ja tüdrukud, kes õpivad Kuressaare linna koolides. Antud uurimuse eesmärgiks oli saada ülevaade, milline on huviharidusega hõivatus ja vaba aja tegevuste võimalused Kuressaare linnas poiste ja tüdrukute lõikes, ning seeläbi leida kinnitust hüpoteesile, mille kohaselt kooliealistele poistele pakutakse vähem vaba aja tegevusi kui tüdrukutele.

Kogutud andmed: R1 ja R2

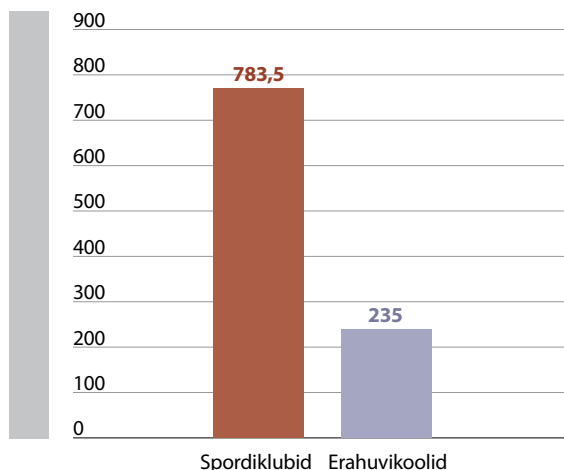
Huvihariduses hõivatud kooliealiste hulgas oli 2007. aasta jaanuari seisuga 1 635 tüdrukut ja 1 265 poissi, kokku 2 900 õpilast. Selle vanusegrupi tüdrukute ja poiste arv on aga enam-vähem võrdne. Seega kinnitas

⁶ **Autorid:** Kuressaare Linnavalitsuse ametnikud Vilma Kippak, Lindia Lallo, Rita Tamm, Õilme Salumäe, Aili Saar.

Joonis III (2) Linna toetus erahuvikoolidele, jaanuar – mai 2007. a (kroonides)

Joonis III (3) Linna toetus erahuviharidusele, 2007. a (tuh. kroonides)

uuring hüpoteesi, et koolivälistes tegevustes osaleb rohkem tüdrukuid kui poisse.

Uuringus vaadeldi lähemalt ka erahuvialakoolide rahastamist linnaelarvest 2007. aastal. Toetus ühe õpilase kohta on 496 krooni ning aastas antakse toetust kokku 235 000 krooni. Kuna erahuvialakoolides õpib kuus korda rohkem tüdrukuid kui poisse, moodustavad toetuse saajatest lõviosa tüdrukud. Perioodil jaanuarist maini jaotus toetuste summa 104 656 krooni tüdrukutele ja 25 792 krooni poistele.

Linnaelarvest toetatakse 783 500 krooniga aastas ka spordiklubisid, kus on hõivatud rohkem poissid. Spordiklubide kaudu poistele ja tüdrukutele eraldatava summa võrdlust ei olnud aga võimalik teha, kuna antud toetust ei määrata "pearaha" põhiselt ning see hõlmab kogu spordiklubide (sh täiskasvanud elanikkonnale suunatud) tegevust.

Reaalne olukord (R3)

Kuussaares osaleb huvihariduses neljandiku võrra rohkem tüdrukuid kui poisse.

Huvialad, milles on valdavalt aktiivsed tüdrukud, on erinevad nendest, kus tegutsevad rohkem poissid. Samas on ka erandeid stereotüüpseks kujunenud

huvialade jaotusest – nt mõned tüdrukud osalevad aktiivselt jalgpallitrennis ja autoringi tegevuses ning huvituvad laskmisest.

Linnas puuduvad aga tehnikaringid, mis ärataksid tõenäoliselt rohkem huvi poistes. Selliste ringide käivitamine ja ülalpidamine on tunduvalt kulukam kui mõne muu huvialaringi (nt kunstiringi või kokanduse) puhul. Samuti on vajaka inimressursist, st puuduvad fanaatikute ringijuhendajad. Kolmanda kitsaskohana võib välja tuua sobivate ruumide ja hoonete (nt töötubade ja garaažide) puuduse.

Tegevuskava

- Suurendada poiste osakaalu huvihariduses, luues võimalused tehnikaringide avamiseks.
- Pöörata erilist tähelepanu soolise võrdõiguslikkuse aspektile ja tasakaalustatusele linnaelarve planeerimisel ja huviharidusele ressursside eraldamisel.
- Selgitada välja, missugustes koolivälistes tegevustes poissid ja tüdrukud ise tahaksid osaleda ning võtta nende ootused arvesse.
- Jälgida olukorda korrapäraselt adekvaatse tagasiside saamiseks.

IV. Eakatele huviteenuste pakkumine Kuressaares⁷

Probleemi kirjeldus

Põhilise kriteeriumina teenuste pakkumisel võetakse tavapäraselt arvesse elanike vanus. Samas sihtgrupi sooline jaotus pälvib vähe tähelepanu või võib jääda sootuks arvesse võtmata. See annab võimaluse märkamatuks kujuneda olukorral, kus vanaduspoliitikat küll viiakse ellu kohalikes omavalitsustes, kuid samas ei ole teenused tagatud kõigile sihtrühma liikmetele. On oht, et piiratud rahaliste vahendite korral ühe sihtrühma heaolu suurendatakse märkamatuks teise sihtrühma arvelt.

Uurimuse eesmärgid

Uurimuse peaesmärk oli välja selgitada, kuidas on naiste ja meeste huvid esindatud Kuressaare eakate inimeste huvitegevuse korraldamisel linna kahes päevakeskuses. Sihtgrupiks olid nii teenuste kasutajad kui teenuste pakkujad. Alaeesmärkideks oli uurida:

- Kui palju mehi ja kui palju naisi kuulub potentsiaalsete teenusetarbijate sihtrühma?
- Missugune on huvitegevusse kaasatud meeste ja naiste proportsioon?
- Kui palju on uue huvitegevuse käivitamiseks esitatud ettepanekuid ja projekte meeste ning kui palju naiste poolt?
- Kui palju mehi ja kui palju naisi osalevad otsustajatena komisjonides erinevate huvitegevusprojektide rahastamisel?
- Milline on naiste ja meeste proportsioon teenuse korraldajate hulgas?
- Kui palju eraldatakse linnaelarvest rahalisi vahendeid eakate huvitegevuse korraldamiseks?

- Kui palju rahalisi vahendeid kulub proportsionaalselt naiste ja meeste huvitegevuseks?
- Kui palju kordi kuus kasutatakse päevakeskuste ruume teenusteks, millest huvituvad rohkem naised ja kui palju nendeks, millest huvituvad rohkem mehed?

Kogutud andmed: R1 ja R2

Uurimus kajastab andmeid ajavahemikus jaanuar – aprill 2007. Andmed põhinevad statistilisel materjalil ja vestlustel teenuse pakkujate ja kasutajatega.

Kuressaare linnas on üle 60-aastaseid elanikke 3 025, kellest 36% moodustavad mehed ja 64% naised. Huviteenuste tarbijate keskmine vanus on 65–75 aastat, kelle hulgas on mehi u 40% ja naisi 60%.

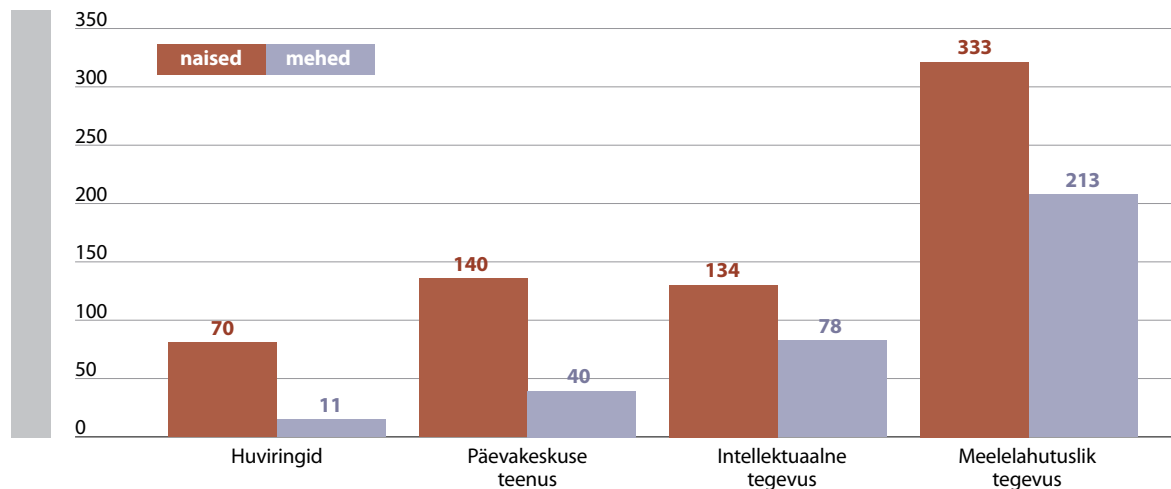
Absoluutarvudes osaleb huvitegevustes rohkem naisi kui mehi (vt Joonist IV (1)). Samas aktiivsete eakate naiste ja meeste proportsioon (60% ja 40%) on sama, mis antud vanuses elanikkonna grupis tervikuna.

Meestel on suurem huvi meelelahutusliku (nt peo- ja puhkeõhtute) ja intellektuaalse tegevuse (nt mälumängude, loengute) vastu. Huviringid, mis on keskendunud kehalisele liikumisele ja kunstilisele tegevusele, äratavad aga suuremat huvi naistes. Küsitletud naised tulevad päevakeskusesse meelsasti ka sööma ja lihtsalt seltskonna mõttes juttu vestma. Küsitletud mehed sellist seisukohta ei pooldanud ja avaldasid arvamust, et kodust välja tulemine peab olema huvipakkavam.

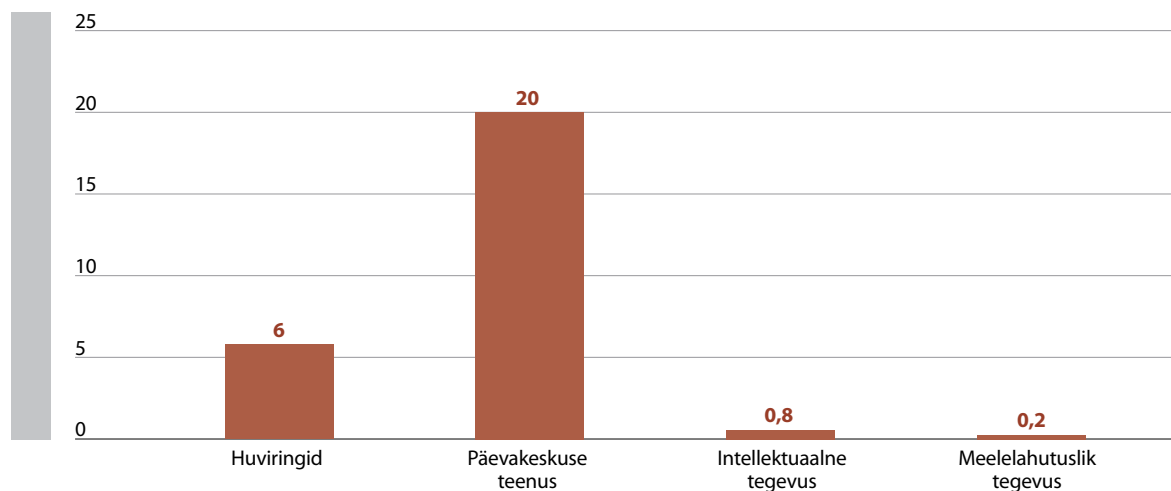
Huviteenuste toimumise sageduse vaatlemisel võib märgata, et huvitegevus, kus mehed meelsasti osalevad, toimub märgatavalt harvemini teistest pakutavatest tegevustest. Kui päevakeskuse teenust pakutakse igal tööpäeval ja huviringide tegevust igal nädalal, siis intellektuaalsed ja meelelahutuslikud üritused toimuvad vähem kui kord kuus. Kuna meeste osavõtt on suurem meelelahutuslikel ja intellektuaalsetel ettevõtmistel, mis toimuvad aga harva, on meeste aktiivsuse näitaja petlik. Tegelikult saavad nad meelepäraseid huviteenuseid harvemini kui naised.

⁷ **Autorid:** Kuressaare Linnavalitsuse ametnikud Monika Lember, Helle Kahm, Marika Saks, Juhan Nemvalts ja volikogu liige Laine Tarvis.

Joonis IV (1) Eakad huviteenuste tarbijad Kuressaares

Joonis IV (2) Eakatele huviteenuste pakkumise keskmine sagedus kuus (tundides)

Ka eelarvet vaadeldes avaldub ressursside ebavõrdne jaotus. Naistele huvipakkuvate teenuste korraldamiseks kulub oluliselt rohkem raha kui meestele meelepärasele huvitegevusele (vt Joonist IV (3)). Oluline on veel lisada, et linnapoolse regulaarse rahastuse abil korraldatakse tegevusi, mis pakuvad enam huvi naistele (huviringid). Samas meestele meelepärasemaid meelelahutus- ja intellektuaalseid üritusi rahastatakse peamiselt projektipõhiselt, milleks peab igal korral linnalt eraldi toetust taotlema.

Vestlustest huvitegevuse korraldajatega selgus, et soolist dimensiooni teenuste planeerimisel ja pakku-misel valdavalt ei arvestata. Erandiks on pensionäride ühendus, kes üritab panustada tegevustesse, mis pakuks huvi nii naistele kui meestele.

Reaalne olukord (R3)

Üldise statistika põhjal on pensionieas naised rohkem kui mehi. See võib olla õigustuseks, miks naistele pakutakse kohaliku omavalitsuse poolt rohkem teenuseid kui meestele. Käesoleva uurimuse tulemused aga kummutavad tavapärase arvamuse, et eakate vanusegrupis on liiga vähe mehi, et neile huvitegevusi kavandada.

Antud juhul aitas 3R analüüsi meetod välja selgitada, et kui ka üldine esindatus on sooliselt tasakaalus (päevakeskuse tegevustes aktiivsete eakate naiste ja meeste osakaal sama, mis antud elanikkonna grupis tervikuna) võivad eraldatavad ressursid, nagu aeg ja raha, olla sellegipoolest ebavõrdselt jaotatud.

Tegevuskava

- Selgitada koos eakate huvigruppidega välja mõlema sugupoole ootused.
- Pöörata vaba aja tegevustele raha eraldamisel erilist tähelepanu soolisele aspektile.
- Jälgida olukorda korrapäraselt adekvaatse tagasiside saamiseks.
- Tutvustada uuringu tulemusi huviteenuste pakujatele ning julgustada neid juurutama soolist võrdõiguslikkust tagavaid muutusi.

V. Kuressaare Linnavalitsuse töötajate rahulolu uuring soolisest perspektiivist⁸

Probleemi kirjeldus

Kuressaare Linnavalitsus viis läbi rahulolu uuringu oma töötajate hulgas. Käesoleva projekti raames lisasid uuringu autorid olemasolevale uuringule soolise perspektiivi ning vaatlesid andmeid meeste ja naiste lõikes eraldi.

Uurimuse eesmärgid

Uurimuse eesmärk oli välja selgitada, kas nais- ja meestöötajate rahulolu osas on olulisi erinevusi.

Kogutud andmed: R1 ja R2

Vastajate hulgas oli 15 meest ja 32 naist. Uuringus keskenduti töötajate rahulolule seoses ametijuhendi, töötempo ja töötasuga. Kogutud andmed näitasid, et kuigi rahulolu ametijuhendiga on üldiselt kõrge, siis on see naiste hulgas mõnevõrra madalam võrreldes meestega. Seoses töötempoga vastas suurem osa naistöötajatest (71,9%), et vahel on kiire ja vahel on vaba aega. Meestöötajate hulgas jagasid sama arvamust vaid pooled vastanutest (46,7%). Meeste hulgas oli suhteliselt rohkem neid (26,7%), kelle hinnangul jääb 8-tunnisest tööpäevast väheks, naiste hulgast 15,6% olid samal arvamusel. Rahulolu töötasuga oli nais- ja meestöötajate hulgas enam-vähem ühesugune.

Reaalne olukord (R3)

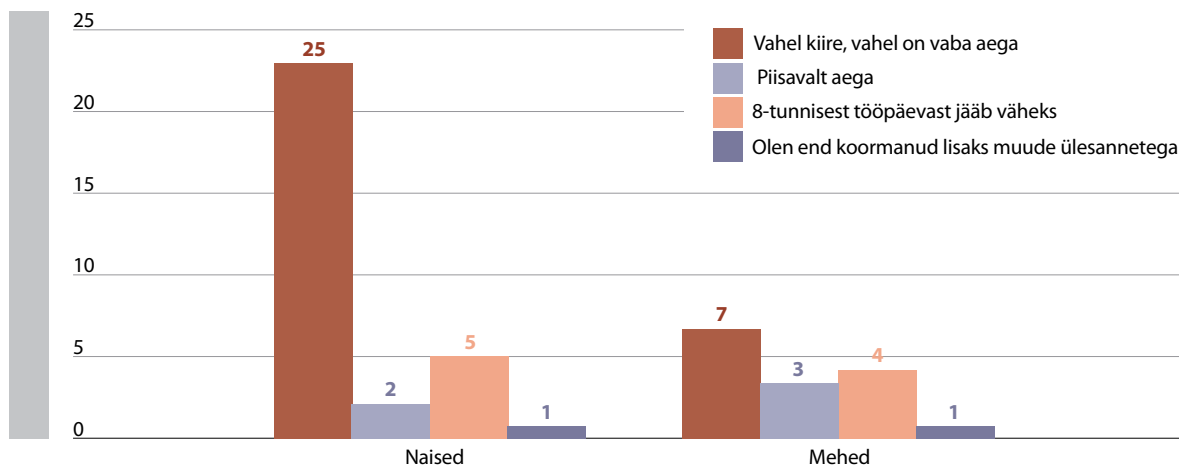
Teiste riikide kogemuses on ette tulnud, et naistöötajate tööülesanded on sõnastatud üldisemalt ja meestöötajate omad detailsemalt, mis mõjutab muuhulgas töötulemuste hindamist ja tasustamist.

Soolised erinevused rahulolu osas töötempoga võivad samuti viidata stereotüüpsele arusaamale, et meeste puhul ei peeta perekondlikke kohustusi nii olulisteks kui naiste puhul ning seetõttu võib meestelt eeldada ületunnitööd nõudvate ülesannete täitmist.

Seega osutasid uuringu tulemused vajadusele vaadel-

⁸ **Autorid:** Kuressaare Linnavalitsuse ametnikud Liana Kaasik ja Kalle Koov.

Joonis V Kuressaare Linnavalitsuse töötajate rahulolu töötempoga

da täiendavalt, kas sama ametiastme mees- ja naistöötajate ametijuhendid ja tööülesannete jaotus erinevad või kas on teisi põhjuseid, miks naised on vähem rahul ametijuhenditega ja mehed töötempoga.

Tegevuskava

Lisaks ametijuhendite ja tööülesannete sisulise analüüsi vajadusele andis uuring impulsi analüüsida ka töö tasustamist ja selgitada välja, kas sama ametiastme lõikes esineb soolisi palgalõhesid.

VI. Alustavate ettevõtjate stardiabi taotlemine ja toetamine Narvas⁹

Uurimuse eesmärgid

Autorid uurisid soolisest aspektist alustavate ettevõtjate aktiivsust, analüüsides stardiabi taotlemist ja eraldamist kohaliku omavalitsuse vahenditest.

Kogutud andmed: R1 ja R2

2006. aastal oli alustavate ettevõtjate stardiabi taotlejate hulgas kaks korda rohkem mehi kui naisi. Toetuse saamiseks laekus 19 taotlust meestelt ja 9 naistelt,

millest vastavalt 18 ja 8 rahuldati. Kõikidele toetuse saanutele eraldati sama suur summa (50 000 EEK).

Reaalne olukord (R3)

Üheks põhjuseks, miks stardiabi taotlejate hulgas on oluliselt rohkem mehi võib olla asjaolu, et nais- ja meesettevõtjad on aktiivsed erinevates valdkondades. Alustavatele ettevõtjatele antakse toetust materiaalpõhivara soetamiseks ning teenindus- ja tootmishoonete renoveerimiseks. Meeste hulgas on enam levinud ettevõtlusvaldkondadeks autoremondi- ja tiseritööd, ehitus jms, kus abikõlbulik sihtotstarve on tõenäolisem. Stardiabi programmist ei toetata aga hulgi- ja jaekaubandust ega rentimist, mis võiks olla vajalik valdkondades nagu kaubandus, juuksuri- ja kosmeetikuteenused jms, kus tegutsevad enamjaolt naisettevõtjad.

Olukorra analüüsimiseks viidi läbi ka intervjuud taotluste hindamiskomisjoni liikmete ja sihtasutuse Narva Ärinõuandla esindajatega, kes nõustavad alustavaid ettevõtjaid. Intervjuudest ilmnes, et kartus riskimise ja võimaliku ebaõnnestumise ees takistavad naistel ettevõtlusega alustamist. On ka viiteid, et naised paigutavad oma raha pigem investeringutesse kui oma ettevõtte loomisesse. Samas moodustava aga naised lõviosa juba tegutsevatele ettevõtjatele suunatud koolitustel osalejatest (80–90%).

⁹ **Autorid:** Narva Linnavalitsuse ametnikud Karin Uustallo, Dmitri Djakov, Vladislav Iljin, Tatjana Kudimova.

Tegevuskava

Uuringu koostajate ettepanek linnavalitsusele on pakkuda koolitust mitte ainult olemasolevatele ettevõtjatele, vaid kõigile ettevõtlusest huvitatud isikutele; ning keskenduda koolitustel rohkem arendustegevusele, mitte ainult info edastamisele. Ettevõtlust võiks propageerida ka ümberõppele suunatud töötute hulgas, kes olid teise Narva uurimuse sihtrühmaks. Lisaks on alustavatele ettevõtjatele avanenud uus võimalus saada konsultatsiooni Narvas avatud Ida-Viru Ettevõtluskeskusest (IVEK), keda on informeeritud soolise võrdõiguslikkuse eesmärkidest linnas. Kõik need meetmed peaks julgustama ning toetama ettevõtlusest huvitatud naisi oma unistuste teostamisel ning seeläbi tõstma naistevõtjate osakaalu Narvas. Paari aasta pärast võiks uurimust korrata, et tehtud ettepanekute mõju praeguse olukorraga võrrelda.

VII. Koondamine Kreenholmis, ümberõpe ja uus algus¹⁰

Probleemi kirjeldus

Kuna Kreenholmi tekstiiliettevõttes koondati 2007. aastal u 400 inimest, on ümberõppe teema linnale väga oluline. Uuring teostati Narva Linnavalitsuse projekti "Võrdsed võimalused tööturul" raames, mida rahastab Euroopa Sotsiaalfond, Eesti Tööturuamet ja Narva linn.

Uurimuse eesmärgid

Enamik koondatutest on naised, seetõttu oli uuring oluline selgitamiseks välja, kas ümberõppe puhul võetakse arvesse naiste vajadusi, huvisid ja võimeid.

Kogutud andmed: R1 ja R2

Uuring näitas, et ümberõppe projektis osalejate hulgas on 320 naist ja 40 meest, kes moodustavad vastavalt 4,2% ja 0,7% puudutatud vanusegrupi elanikest Narvas.

¹⁰ **Autorid:** Narva Linnavalitsuse ametnikud Ants Liimets, Endla Müür, Galina Smolina, Jekaterina Vologdina, Silvi Altmann.

Enamik ümberõppijaid on vanuses 50–64 aastat, peamiselt mitte-eestlased ning kutse- või üldharidusega.

Reaalne olukord (R3)

Ümberõppe projekti raames uuriti töötajate kutsealaseid huvisid ja samuti tööandjate vajadusi Narvas. Uurimus näitas, et sihtgrupi esindajad on huvitatud rohkem uute oskuste omandamisest dispetšerite, floristide, teenindus- ja puhastustöötajatena jne. Samas tööandjad vajavad tööjõudu sellistes sektorites nagu kaubandus, teenindus, ehitus, metallitööstus jne.

Tegevuskava

Tänu sootundliku uuringu lisamisele, võimaldab Narva tööturu projekt pakkuda ümberõpet nendes valdkondades, mis huvitavad rohkem naisi. Samas julgustades neid valima ka uusi ameteid, kus on traditsiooniliselt ülekaalus olnud mehed, on paremini arvesse võetud ka potentsiaalsete tööandjate vajadused.

VIII. Tüdrukutele ja poistele sobivate sportimistingimuste pakkumine ühes Sofia koolis¹¹ (Bulgaaria)¹²

Probleemi kirjeldus

Väljaselgitatud probleem seisnes õpilaste väheses osalemises nii koolisiseses kui -välises sporditegevuses,

¹¹ **Autorid:** Spordi ja sõltuvusennetuse direktoraat: Sofia Linnavalitsus: Irena Dimitrova, direktor, Pavel Ivanov, peaspetsialist, Chavdar Velinov, vanemspetsialist. Kontaktandmed:

tel +359 2/9810649, e-post: bowlingfest@abv.bg

¹² **Bulgaarias viidi projekti raames läbi seitse uuringut sugupoolte aspektist. Uuringud katsid alljärgnevaid valdkondi: sport ja haridus, lasteaiaõpe, eakatele ja puuetega inimestele pakutavad teenused, avalike kohtade ohutus ja turismiteenuste täiustamine, projektitaotluste analüüsimine. Uurimused olid suunatud eelkõige selle väljaselgitamisele, kas naistel ja meestel, tüdrukutel ja poistel on võrdne ligipääs omavalitsuse ressurssidele ning võrdsed võimalused nende kasutamiseks, kuid ka võimalike riskide, takistuste ja ohtude kindlakstegemisele. Bulgaarias teostatud uurimuste ingliskeelsed kokkuvõtted leiata internetiaadressilt: www.cwsp.bg**

mida sai harrastada kooli spordisaalis. See avaldas negatiivset mõju õpilaste tervisele ja füüsilisele arengule. Väike osalemise määr oli tavaliselt põhjustatud spordisaali kehvadest tingimustest. Uurimuse autorid olid huvitatud sellest, miks see mõjutas tüdrukuid rohkem kui poisse.

Uurimuse objekt

Uurimuses käsitleti ühte Sofia kooli, mis oli välja valitud põhjusel, et seal õppisid kõikidest vanusegruppidest õpilased, seal oli tegemist õpilaste suhteliselt võrdse soolise jaotusega ning olid olemas ka rajatised koolisisesel ja -välisel spordi harrastamiseks. Uurimus keskendus spordirajatiste kasutamisele erinevatesse vanusegruppidesse kuuluvate nais- ja meessoost õpilaste poolt ning spordirajatiste üldiste tingimuste analüüsile.

Uurimuse eesmärgid

Uurimusega püüti soolisest aspektist kindlaks teha õpilaste sportliku aktiivsuse peamised suundumused ning teha soovitusi suurema võrdõiguslikkuse saavutamiseks.

Kogutud andmed: R1 ja R2

Kõikides vanusegruppides oli tüdrukute ja poiste arv enam-vähem sama..

Spordiga tegelesid 5.–7. klassist ainult 32 poissi ja 20 tüdrukut, 8.–12. klassist vaid 6 poissi ja 3 tüdrukut. Lisaks oli kõigis vanusegruppides spordiga tegelevate poiste-tüdrukute suhe kaks-ühele.

Koolil oli spordisaal ja spordiväljak korvpalli, jalgpalli ja võrkpalli mängimiseks. Omaavalitsus subsideeris kooli 50 000 BGNga spordisaali ja riiehoiu remontimiseks. Koolitundidele lisaks kasutati spordirajatisi ka kooli spordisektsioonide tegevuseks ning koolist väljaspool tegutsevate spordiklubide baasina kooliga sõlmitud lepingu raames, mis kindlustas ka õpilaste osalemise. Väljas asuvaid spordiväljakuid kasutasid peamiselt poisid tundidevälisel ajal ning ümberkaudsed mehed nädalavahetustel.

Reaalne olukord (R3)

R1 analüüsi tulemused näitavad selgelt, et spordiga tegelevate õpilaste arv on äärmiselt väike: 21,1% 5.–7. klassi ning ainult 1,9% 8.–12. klassi õpilaste hulgas. (1.–4. klassi õpilaste kohta andmed puuduvad.) Tendents, et vanuse kasvades õpilaste kaasalöömine nii koolisiseses kui -välises sporditegevuses langeb, on täiesti ilmne ning murettekitav. Eriti silmatorkav on selline suundumus tüdrukute puhul. Spordiga tegelevate tütarlaste arv kahaneb ligi 13 korda 16,7 protsendilt 1,3 protsendini. Poiste puhul on langus ligi kümnekordne. Lastele ning eriti tüdrukutele ei meeldinud käia ka kehalise kasvatus tundides ega tegelda spordiga vabal ajal.

Olukorra üheks põhjuseks võib olla siseruumide kehv seisund ja/või ruumi(de), sh ka riietus, duši- ja tualettruumide puudus. See mõjutab rohkem tüdrukuid kui poisse, kuna viimaseid häirivad kehvad hügieenitingimused vähem.

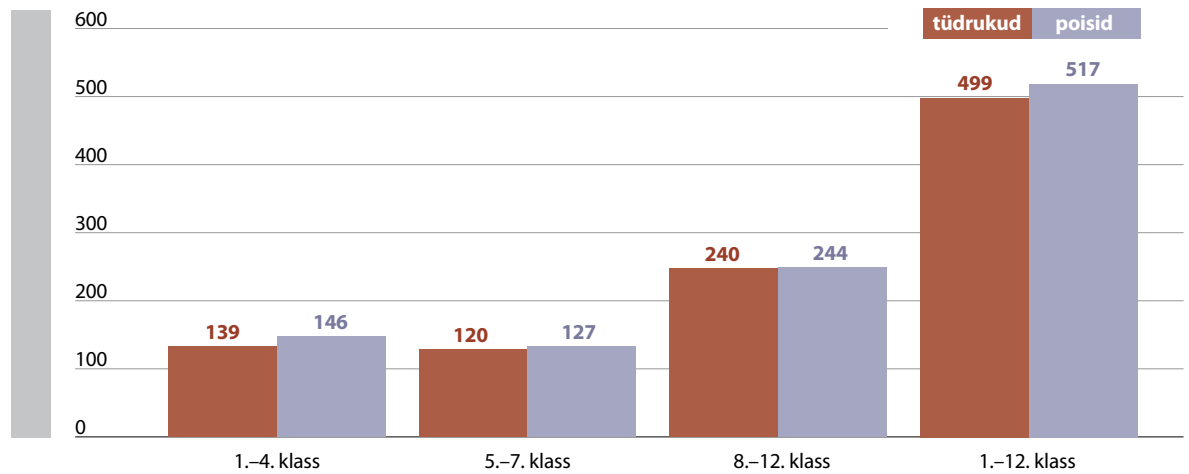
Tüdrukute vähese spordiharrastuse veel üheks suureks põhjuseks on asjaolu, et spordisaal ja mänguväljakud on sobivamad rohkem jalgpalli ja korvpalli mängimiseks, mida eelistavad poisid.

Tegevuskava

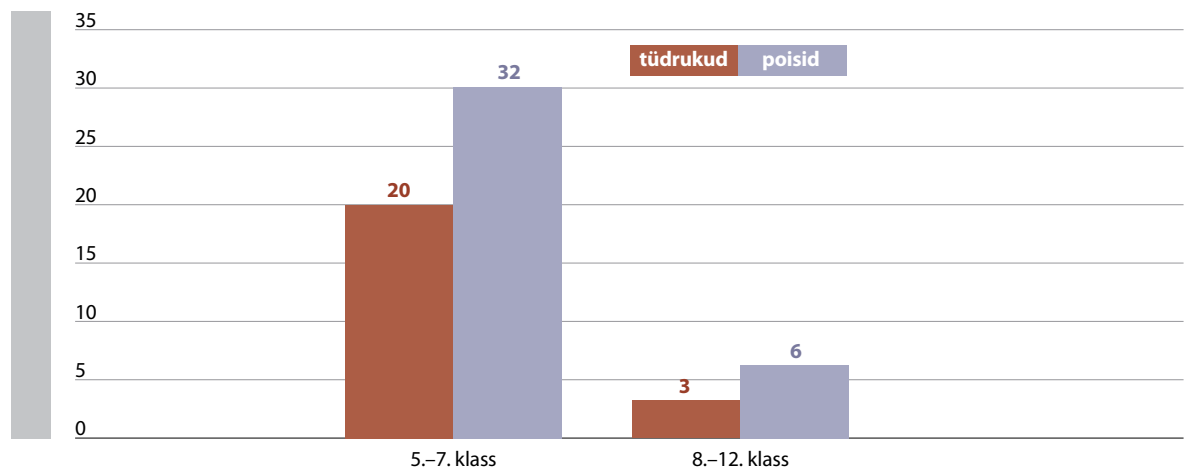
Kool peaks:

- viima läbi küsitluse selle kohta, missuguseid spordialasid eelistavad poisid ja missuguseid tüdrukud; samuti ka selle kohta, millist aega ja kohta nad spordiga tegelemiseks eelistavad;
- püüdma kaasata rohkem tüdrukuid selliste spordialade harrastamise nagu jalgpall, korvpall ning võitluskunstid, mille jaoks on rohkem rajatisi. Sellised spordialad aitaks tütarlastel arendada uusi oskusi ja rakendada oma andeid;
- moodustama sellised spordisektsioonid nagu sulgpall, võrkpall, ujumine, iluvõimlemine ja jooga, mida eelistavad tavaliselt tüdrukud;

Joonis VIII (1) Õpilaste arv vanuse ja soo lõikes

Joonis VIII (2) Spordiga tegelevate õpilaste arv vanuse ja soo lõikes

- juurutama kehalise kasvatuse tundides huvitavaid õppemeetodeid, et õpilased, eriti tüdrukud oleksid motiveeritud tundides osalema.
 - renoveerima iga-aastase remondi käigus spordirajatise, muutes nad kaasaegseteks, mitmfunktsionaalseteks saalideks ja mänguväljakuteks, kus saaks samaaegselt tegelda erinevate spordialadega, et rahuldada tüdrukute ja poiste erinevaid huve. Sellega tagatakse kohaliku omavalitsuse ressurside võrdsem kasutamine ning neile võrdne ligipääs ning see viiks munitsipaalkoolide hariduskvaliteedi tõusule.
- Kohalik omavalitsus peaks:
- viima läbi olemasolevate spordirajatiste analüüsi sugupoolte aspektist ning määrama kindlaks, missugused ja kui suured rahad planeerida kohaliku omavalitsuse rahastamisprogrammi spordirajatiste remontimiseks;

IX. Kvalifikatsioonita töötajate ametikoolitus Ukmergė's (Leedu)¹³

Probleemi kirjeldus

Nii nagu kõikjal mujal Leedus, on tööpuudus kahanemas ka Ukmergė piirkonnas. Muutunud majandusolukord on aga loonud meestele ja naistele erinevad võimalused. Ametikoolituse programmides kutseala omandanud naiste jaoks oli tööturule integreerumine raskem kui meeste jaoks, kuna Ukmergė's on peamiselt puidu- ja metallitöötlemise tehased, kus töötavad traditsiooniliselt mehed.

Uurimuse eesmärgid

- Hinnata, kas Ukmergė Tööhõivebüroo pakkus ajavahemikus juuli – detsember 2006 kvalifikatsioonita nais- ja meestöötajatele ühesuguseid võimalusi ametikoolituse programmides osalemiseks.
- Selgitada välja, kui palju kvalifikatsioonita inimesi – mehi ja naisi – oli töötutena registreeritud.
- Uurida, missugust ametikoolitust naised ja mehed valivad ning kui palju raha eraldatakse erinevatele programmidele.
- Teha kindlaks, kui palju koolitusel osalenud ja kutseala omandanud mehi ja naisi integreerus tööturule.

Kogutud andmed: R1 ja R2

Koguti statistikat inimeste kohta, kes leidsid 2006. aastal töökoha ning nende kohta, kes osalesid sama aasta 1. juulist – 31. detsembrini ametikoolituse programmides.

2006. aastal pakkus Ukmergė Tööhõivebüroo 57 ametikoolituse programmi. Teisel poolaastal osales ametikoolituse programmides 130 inimest. Koolitusele kulutati 123,7 tuhat litti. Kaheksa naist ja üheksa meest jättis koolituse pooleli.

Kogutud andmed näitavad, et naised osalesid koolitusel suurema tõenäosusega kui mehed. Nende koolitusprogrammid kestsid kauem, kuid naise kohta tulnud koolituse maksumus oli väiksem. Koolitusprogrammi läbinud naiste puhul oli töökoha leidmise tõenäosus 20,3% väiksem kui meestel.

Reaalne olukord (R3)

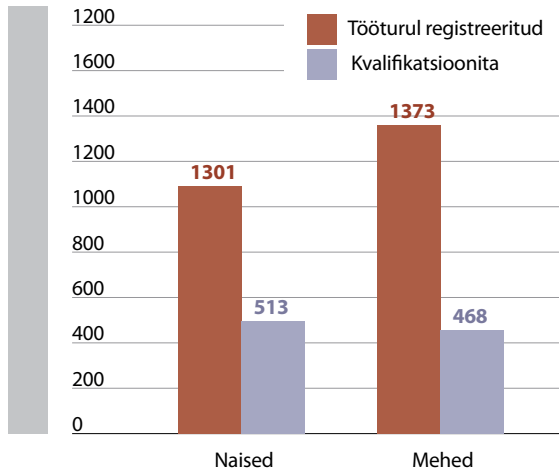
- Kuigi naised olid koolitusprogrammides aktiivsemad osalejad, oli neil raskem tööturule tulla ja hästitasustatud töökohta leida.
- Naistel on meestest raskem teise linna töökohta otsima minna, kuna traditsioonide kohaselt peavad naised hoolitsema laste ja kodu eest. Sellest saab töökoha otsimisel täiendav takistus.
- Naiste ja meeste kutsevalikutest ilmneb samasugune segregatsioon nagu Leedu tööturul tervikuna. Naised valisid koolituse hulgast sellised, mis andsid oskusi traditsiooniliste naiste tööde tegemiseks, näiteks nagu juuksur või maniküürija. Mehed valisid aga "meeste" tööd, nt nagu müüri ladu. Naiste ülekaaluga teenindussektoris on aga palgad madalamad kui tööstuses või ehituses. Seega omased ametikoolituse programmid naiste ja meeste suhtes erinevat majanduslikku väljundit.
- Oskuste omandamise järgselt on meestel võimalik töötada ettevõttes, kus töötajatele antakse vajalikud töövahendid ning kus kuu aja möödumisel makstakse neile palka. Samal ajal õpivad naised ameteid, kus läheb küllalt palju aega kliendibaasi loomiseks ning äri alustamiseks, mis nõuab märkimisväärse hulga isikliku raha investeerimist vajalike tööriistade ja seadmete hankimiseks.

Tegevuskava

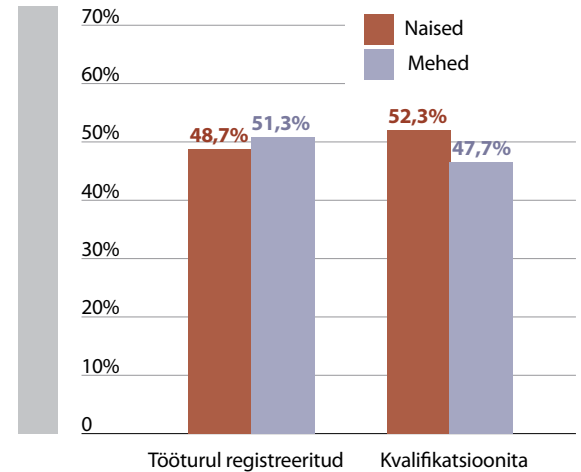
- Informeerida ametikoolitust korraldavaid asutusi uuringu tulemustest.
- Korraldada naistele teabeüritusi, et julgustada neid valima paremini tasustatud töökohti, mille järgi valitseb suurem nõudlus, nn meheliikke elukutseid.

¹³ Uurimuse viisid läbi Ukmergė kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajad ning sõltumatute organisatsioonide personal.

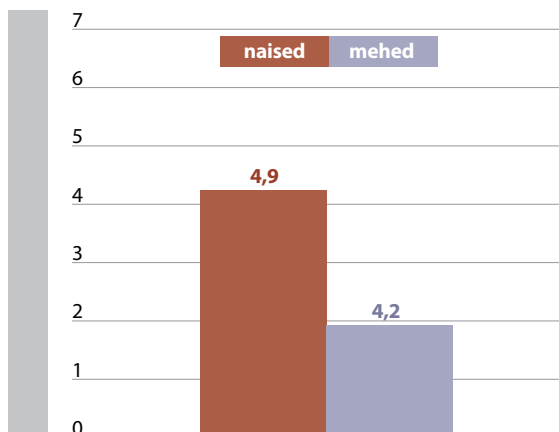
Joonis IX (1) Ukmerge Tööhõivebüroos registreeritud töötute ning kvalifikatsioonita töötute arv, 2006. a

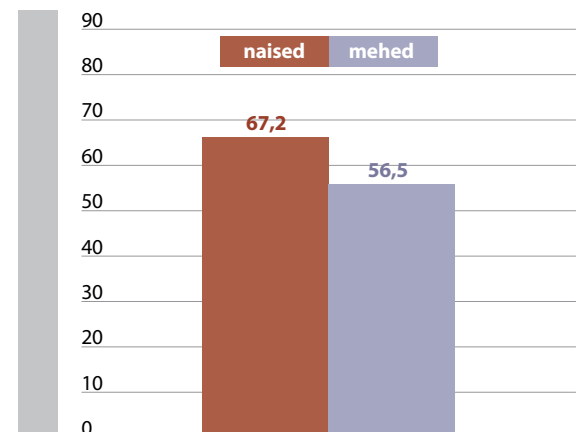
Joonis IX (2) Ukmerge Tööhõivebüroos registreeritud töötute ning kvalifikatsioonita töötute protsent meeste ja naiste lõikes

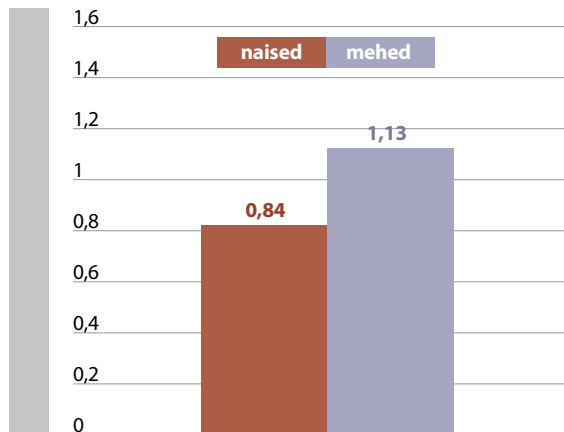
Joonis IX (3) Ametikoolituse programmide pikkus meeste ja naiste lõikes (kuudes)

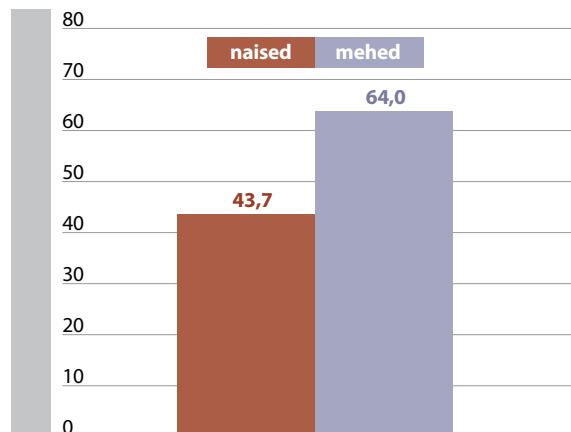
Joonis IX (4) Meeste ja naiste koolitusele kulutatud summad (tuh. littedes)

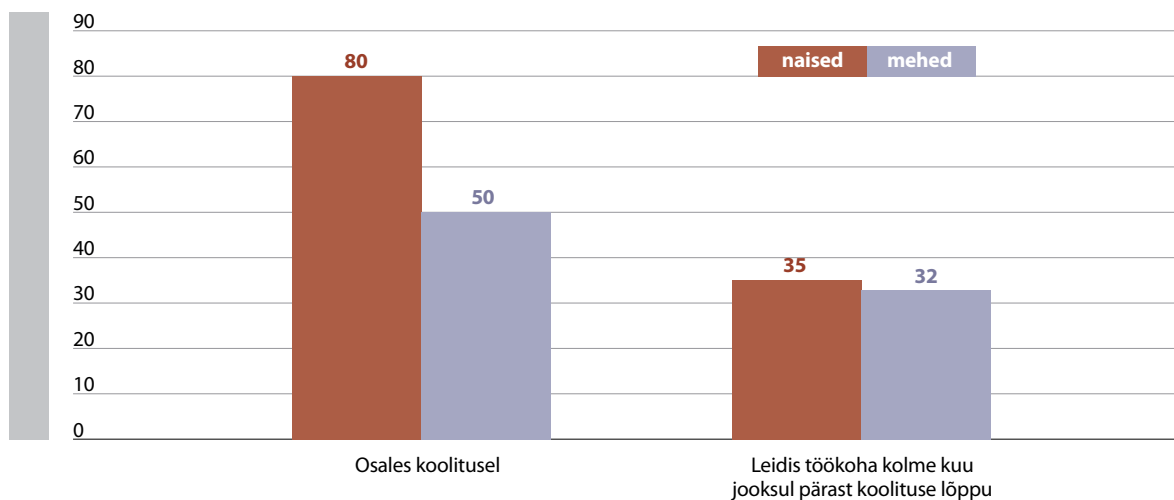
Joonis IX (5) Üksikisiku kohta eraldatud koolitusrahad meeste ja naiste lõikes (tuh. littedes)

Joonis IX (6) Naiste ja meeste protsent, kes leidsid töökoha kolme kuu jooksul pärast koolitust

Joonis IX (7) Naised ja mehed, kes leidsid töökoha 3 kuu jooksul pärast koolitust

X. Südame-veresoonkonna haiguste ennetamise programm Ukmergès (Leedu)

Probleemi kirjeldus

Leedus on kõige sagedasemaks surmade põhjuseks südame-veresoonkonna haigused. Suremus nimetatud haigustesse on tööealiste meeste hulgas 2,5–3 korda kõrgem kui sama vanusegrupi naiste hulgas. See süvendab demograafilist lõhet ning kvalifitseeritud töötajate puudujääki. Samuti suurendab see sotsiaalselt minevate eelarveliste vahendite mahtu. Ukmergè piirkonnas on suremus südame-veresoonkonna haigustesse Leedu keskmisest kõrgem. Nimetatud probleemi lahendamine on seega eriti oluline.

Uurimuse eesmärgid

- Hinnata Ukmergè piirkonnas aastail 2001–2006 läbiviidud südame-veresoonkonna haiguste ennetamise programmi soolisest aspektist.
- Viia läbi statistiline uurimus Ukmergè piirkonnas aastail 2001–2005 südame-veresoonkonna haigustesse surnud naiste ja meeste kohta.
- Teha kindlaks põhjused, miks läbiviidud ennetusprogramm ei avaldanud naiste ja meeste südame-veresoonkonna haigustesse suremusele ühtmoodi mõju.

Kogutud andmed: R1 ja R2

Uurimuse eesmärgil koguti Ukmergè piirkonnast andmeid aastail 2001–2005 südame-veresoonkonna haigustesse surnud alla 65-aastaste inimeste kohta.

Aastail 2001–2006 viis Ukmergè kohalik omavalitsus läbi viis südame-veresoonkonna haiguste ennetamise programmi. Programm sisaldas loenguid ja seminare, vereproovide võtmist ning infomaterjalide levitamist. Ürituste kohta avaldati informatsiooni kohalikus ajakirjanduses; üritused leidsid tavaliselt aset tööajal. Programmide elluviimiseks kulutati kokku 7 500 litti.

R3 – Reaalne olukord

- Kultuurilised normid ei luba poistel ja meestel nõrku külgi välja näidata ning panevad neid elus

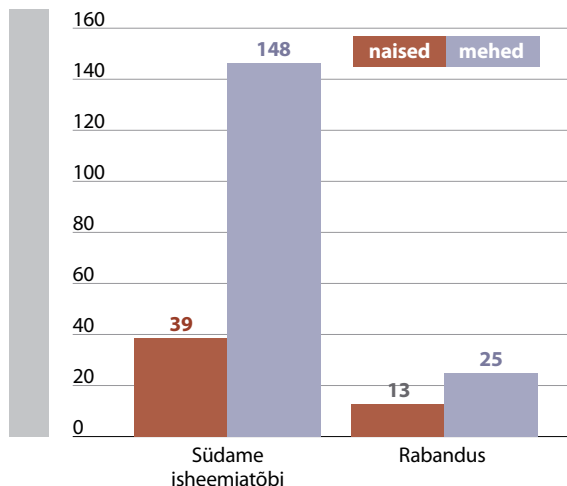
kogetud ebaõnnestumiste puhul oma emotsioone ja tundeid alla suruma. Ühiskonnas valitseb stereotüüp, mille kohaselt mehed peavad olema tugevad ning seetõttu ei peeta haigust, abi palumist ning tervise eest hoolitsemist mehelikuks. See põhjustab ka naiste ja meeste erineva suhtumise tervisesse. Niisuguste hoiakute tõttu ei osale mehed ennetusprogrammides sama aktiivselt kui naised ning midagi ei võeta ka ette olukorra muutmiseks.

- Ennetusprogrammide uurimisel tuli välja, et kohalikus meedias avaldatud informatsioon ürituste toimumise kohta jõudis meesteni ja naisteni põhimõtteliselt ühtmoodi. Üritused leidsid aga enamikel juhtudel aset töö ajal ning selline valik oli töötavate meeste jaoks ilmselt ebasobiv.
- Meeste väiksemat osalusaktiivsust ei peetud probleemiks (tavaliselt osalevad mehed sellistel üritustel vähem). Ennetusprogrammide ettevalmistamisel ei pingutatud selle nimel, et mehi rohkem kaasata ning soosaaspekte ei arvestatud.
- On vaja tagada, et ennetusprogramme puudutav info jõuaks nii meesteni kui naisteni, ürituse aja ja koha kindlaksmääramisel on vaja hinnata naiste ja meeste programmides osalemise võimalusi ning on vaja muuta stereotüüpset suhtumist sellesse, kuidas naised ja mehed oma tervise eest hoolitsevad.
- Ennetusprogrammide juhtimine moel, mis motiveeriks mehi aktiivsemalt osalema, võimaldaks ressursse võrdsemalt jaotada ning südame-veresoonkonna haigusi tõhusamalt ennetada.

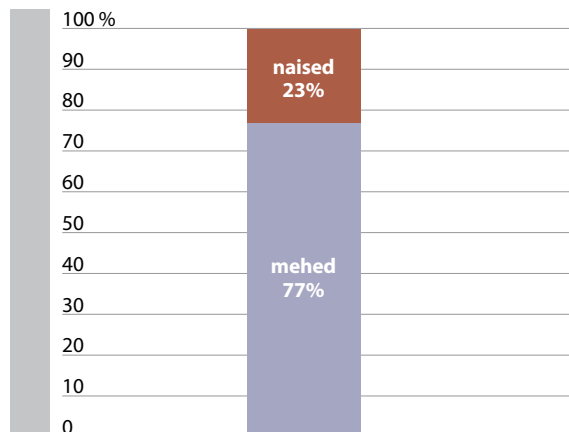
Tegevuskava

- Informeerida ennetusprogramme korraldavaid ja rahastavaid asutusi uurimuse tulemustest.
- Rakendada erilisi jõupingutusi võrdsel arvul naiste ja meeste kaasamiseks ennetusprogrammidesse.
- Püüda selle poole, et naised ja mehed informeeritaks ennetusprogrammide võrdselt.

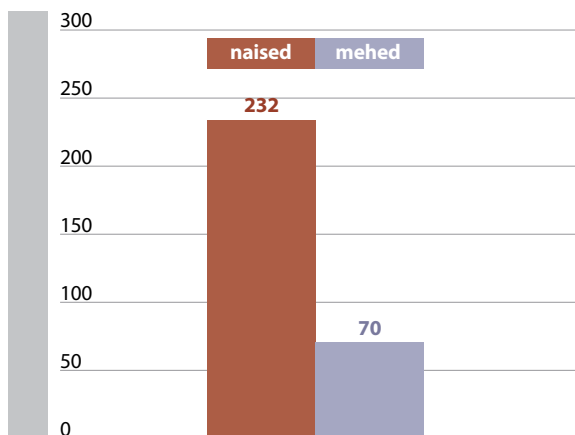
Joonis X (1) Ukmerge piirkonnas aastail 2001–2005 südame-veresoonkonna haigustesse surnud meeste ja naiste arv

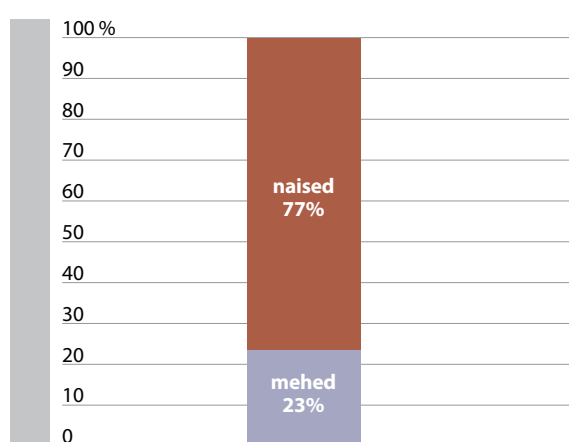
Joonis X (2) Ukmerge piirkonnas aastail 2001–2005 südame-veresoonkonna haigustesse surnud meeste ja naiste protsent

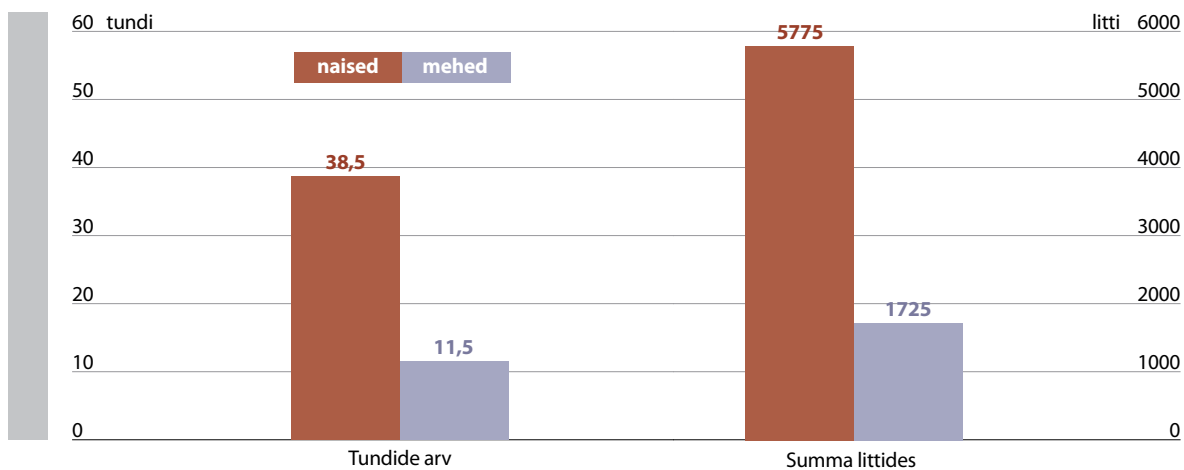
Joonis X (3) Osavõtt ennetusüritustel soolises lõikes

Joonis X (4) Ennetusprogrammi läbiviimisele kulutatud aeg ja raha soolises lõikes

Joonis X (5) Ennetusprogrammi läbiviimisele kulutatud ressursid naiste ja meeste lõikes

VASTUSEIS SOOLISE VÕRDÕIGUSLIKKUSE EDENDAMISELE NING DOMINEERIMISVÕTTED

Syvonne Nordström

Kõik organisatsioonis asetleidvad muudatused koh-tavad vastuseisu – mida suuremad on muudatused, seda tugevam on vastuseis. Vaja on kindlaks teha ning mõista soolise võrdõiguslikkuse ning soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise suhtes omatavat vastumeelsust. Käesoleva peatüki eesmärgiks on tõsta teadlikkust potentsiaalse vastuseisu kohta soolisele võrdõiguslikkusele ning anda infot selle kohta, kuidas niisugust vastuseisu konstruktiivselt ületada.

Soolise võrdõiguslikkuse suhtes omatav vastuseis tugineb eelarvamustele ja oletustele. Näiteks nähakse tihti soolises võrdõiguslikkuses ainult küsimust, mis on oluline naistele. Osaliselt on see ka tõsi, kuna naised on ühiskonnas üldiselt allasurutud positsioonil ning meestel on rohkem võimu. Soolise võrdõi-guslikkuse edendajaks on tavaliselt naised. Samas toovad traditsioonilised soorollid (soostereotüübid) endaga kaasa piiranguid ka meestele. Nii meeste kui naiste suhtes omatakse nende soost johtuvalt teatud

ootusi. Meestelt oodatakse sageli, et nad seavad esikohale töö ja karjääri, mitte aga pereelu ja lapsed. Kolleegid ja juhid suhtuvad neisse negatiivselt, kui nad pole võimelised töötama 60 tundi nädalas ning kui nad tahavad võtta lapsehoolduspuhkust. Niisugused suhtumised takistavad üksikisiku vaba valikut, ning seetõttu on sooline võrdõiguslikkus ka meeste probleem.

Mõnikord eelistavad inimesed silmad kinni pigis-tada ning väidavad, et ”ühiskonnas ongi juba kõik võrdsed”, ”probleemi ei esine” või et ”kõik on niigi hästi”. Säärasest väidetest koorubki vastuseis, mis on takistuseks suurema võrdõiguslikkuse saavutamisel. Kui inimesed keelduvad võimu, privileegide, vastu-tuse ja ressurside ebavõrdse jaotuse märkamisest, siis jääb ebavõrdsus kestma. Nii naised kui mehed vastutavad võrdõiguslikkuse nimel tegutsemise eest, nad peavad ebavõrdsust tunnistama ning söandama selle vastu midagi ette võtta.

SOOLISE VÕRDÕIGUSLIKKUSE EES SEISVAD TAKISTUSED: "DOMINEERIMISVÕTTED"

Veel üheks potentsiaalseks vastuseisu mooduseks, millega võidakse kokku puutuda, on "domineerimisvõtted" (või "allasurumise võtted"). Domineerimisvõtted on seotud võimu ja allutamise ja neid kasutatakse teiste üle võimu saavutamiseks nii töö- kui ühiskonnaelus. Allasurumise võtteid kasutavad nii mehed kui naised ning mõnikord toimub see alateadlikult. Neid kasutatakse erinevates olukordades, nt koosolekutel, organisatsioonides, ärimaailmas, sõjaväes, pereelus, poiste ja tütarlaste hulgas.

Norra professor Berit Åhs on määranud kindlaks viis domineerimisvõtet. Ta hakkas allasurumise võtete vastu huvi tundma, kui ta alustas poliitikaga tegelemist ja nägi, et teda ei võeta tõsiselt. Ta hakkas uurima, mis toimub koosolekutel ning ta tegi kindlaks viis moodust, mida mehed tema ja teiste naiste allasurumiseks kasutasid.

Berit Åhs kutsus neid allasurumise võtteid:

1. Nähtamatuks tegemine
2. Naeruvääristamine
3. Informatsiooni kinnihoimine
4. Kaheteraline karistus
5. Häbi ja süütunne

Veel kahte võtet – objektistamine (inimese üle otsustamine välimuse, mitte võimete põhjal) ning vägivald ja ähvardused – käsitletakse allutamise meetoditena, millega kehtestatakse teiste üle negatiivne võim, kuid selles käsiraamatus me neid pikemalt ei lahka.

Paljud meist on siin nimetatud allasurumise võtteid kogenud, kuna neid tarvitatakse üsna laialdaselt. Õnneks on aga ka mitmeid mooduseid, kuidas nendega toime tulla. Kui õpime selliseid võtteid ära tundma ning saame neist teadlikuks ning kui me mõistame nende sisu ja teame, kuidas nende vastu võidelda, siis

tuleb see meile kasuks nii töö- kui eraelus. Üks asi, mida peaks meelde jätma on see, et ise tuleks nende kasutamisest hoiduda.

Stockholmi Ülikooli juures tegutsev võimestamise küsimustega tegelev võrgustik (*Stockholm University Empowerment Network, ENSU*) loodi soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks ülikoolis ning **kaitse- ja enese maksmapaneku strateegiate** levitamiseks. Nimetatud strateegiad on kasulikud domineerimisvõtete relvitustamiseks, võimustruktuuride mõjutamiseks ning sotsiaalse kliima muutmiseks. Esimeseks sammuks on teadlikkuse kujundamine domineerimisvõtetest. Teiseks sammuks on domineerimisvõtetele tähelepanu juhtimine ja nende vastu kaitsestrateegiate rakendamine; kolmandaks sammuks hea eeskuju näitamine enesekehtestamise strateegiate rakendamise kaudu.

Alljärgnevalt kirjeldame viit domineerimisvõtet ning nende vastuseisu mooduseid.

Nähtamatuks tegemine

Kas teid ignoreeritakse või jäetakse reageerimata, kui te koosolekul midagi ütlete? Kas inimesed tuhnivad paberites, sosistavad midagi naabrile või kirjutavad mobiiltelefonis sõnumeid, kui teie koosolekul räägite? Kas see paneb teid tundma, et olete tähtsusetu? Üks tavalisemaid reageerimisviise niisuguse käitumise kogemisel on närvi minna, kiiremini rääkima hakata ning ebakindlaks muutuda.

Mida te teha saate: Kaitsestrateegiaks oleks selle tõendamise, et olete olemas ja kohal. Nõudke kindlasõnaliselt, et teid kuulataks, nõudke tähelepanu, oodake ära, kuni kõik vait jäävad. Treenige oma häält – selget ning otsusekindlat häält ei jäeta tavaliselt kuulamata. Ärge muutke ennast väikseks, tehke ennast selgelt nähtavaks!

Kui märkate, et mõni teine inimene on sellise käitumise ohvriks langenud, võite talle tuge pakkuda

suhtudes öeldusse täie tõsidusega, kuulates ning andes konstruktiivset tagasisidet.

Naeruvääristamine

Kas teid teiste ees naeruvääristatakse? Kas teie poolt öeldu arvel tehakse nalja? Halvustavate sõnade kasutamine nagu "igavene krõhva" või "lehm" kasutamine viitab naeruvääristamisele ja inimese väärikuse allakiskumisele.

Naeruvääristamine seisneb kellegi üle nalja heitmises või teiste arvelt enda lõbustamises. See on laialt kasutatav võte ning tihti me isegi ei märka seda. Niisugust võtet kasutavad inimesed viskavad tihti pilgu teistele inimestele soovides, et nad kaasa naeraksid.

Mida te teha saate: Kaitsestrateegiaks on esitada selliseid küsimusi nagu "Mida te selle all silmas peate?", "Olge nii hea ja täpsustage seda, mida just praegu ütlesite".

Te võite selliste rünnakute alla sattunud inimeste suhtes aupaklikult käituda, mitte naerdes kaasa inimesega, kes seda võtet kasutas.

Informatsiooni kinnihoidmine

Kas mõnedel inimestel on enne koosolekut värskeimat ja rohkem informatsiooni? Kas töökohal peetakse koosolekuid, kuid teid sinna ei kutsuta?

Kui teil infot pole, siis on raske tegutseda või reageerida. Inimesed, kelle suhtes seda võtet kasutatakse, võivad endas ja omapoolses asjade nägemises kahtlema hakata. Informatsioonile ligipääsu mittevõimaldamine on võimu näitamine.

Mida te teha saate: Heaks kaitsestrateegiaks on selle nõudmine, et "kõik kaardid oleks lauale pandud". Nõudke informatsiooni piisavalt pikalt ette, et saaksite koosolekuks või otsuse langetamiseks valmistuda.

Teadvustage, et ka teie ise võite olla inimene, kes informatsiooni kinni hoiab. See võib juhtuda näiteks siis, kui arutate projekti väljaspool tööaega, st

ajal, kui kõiki asjassepuutuvaid inimesi kohal pole. Sellisel juhul on parimaks strateegiaks tagada, et informeerite ja kaasate kõiki otsustusprotsessi osalisi.

Kaheteraline karistus

Sellele võttele võib viidata ka kui "*Ole sa neetud, kui sa seda teed ja ole sa neetud, kui sa seda ei tee*". Kuidas sa ka ei käituks, igal juhul toimid sa valesti. Näiteks võidakse töölkäivat naist süüdistada, et tema perekond kannatab, kuna ta pole pühendunud ema. Tööl võidakse teda süüdistada selles, et ta hoolitseb liigselt oma laste eest ning ei võta oma tööd tõsiselt. Teiseks näiteks võiks olla naisjuht, keda süüdistatakse nõrkuses, kui ta püüab teisi kuulata ja demokraatlikult käituda. Kui ta ilmutab kindlameelsust ning surub läbi selle, mida tahab, siis süüdistatakse teda ebanaiselikkuses.

Mida te teha saate: Kaitsestrateegiaks on niisuguse käitumismustri lõhkumine. Astuge niisugusele inimesele vastu ja küsige, mida ta öelda tahab ning nõudke konstruktiivseid ettepanekuid selle kohta, mida te tegema peaksite.

Energia raiskamine on see, kui lasete teistel enda üle otsustada ja püüate kõike alati "õigesti teha". Maksmapanekul on kahesugune eesmärk ning see tugineb arusaamal, et inimesed langetavad õigeid otsuseid omaenda olukorrast lähtudes. Mõelge omaenda prioriteetidele ja mõelge, mis juhtub, kui te näiteks ei saa asja tähtjaks valmis või kui loobute õhtusöögist perega. Selgitage oma prioriteete ja küsige, kas selline asi sobib. Kui inimestel on vastuväiteid, on vaja nendega aru pidada, kus teete selgeks olukorra ning oma prioriteedid.

Häbi ja süütunne ehk "Ise oled süüdi"

See domineerimisvõte on sageli nelja eelmise tulemus. Inimesel, kelle suhtes domineerimisvõtteid on kasutatud, hakkab häbi ning tal tekib süütunne. Niisuguses situatsioonis olevad inimesed hakkavad mõtlema "See on kõik minu süü."

Mehelt peksa saanud või vägistatud naiste kohta vihjatakse sageli, et ”nad on ise süüdi”. Nad ei kaitsnud end piisavalt, nende riietus oli provotseeriv, nad olid purjus või vales kohas. Seda nimetatakse ”ohvri süüdistamiseks” ning see tähendab, et süü tehtu eest veeretatakse ohvrile endale, mitte aga süüteo toimepanijale.

Mida te teha saate: Kaitsestrateegiaks on analüüsida situatsiooni intellektuaalsest vaatevinklist; püüda näha olukorda vanade traditsioonide ja normide peeglis.

Häbi või süütunde tekitamise vastandiks on igasugune kinnistus, tuge ja laiemat toetust pakkuv käitumine. Kinnistage positiivseid norme; pange ennast maksma, toetage teisi. Loobuge süütundest, kuna te ei saa seda muuta. Olukordades, kus töölkäivate naiste kohta kehtivad normid lähevad vastuollu patriarhaalsete

veendumustega, on eriti vajalik saada toetust samas situatsioonis olevatelt teistelt naistelt.

Domineerimisvõtteid on kasulik teada. Kui te nendega kokku puutute, oskate te neid ära tunda, nimetada neid õige nimega, asuda nendega võitlema ning muuta nad ohutuks. Ise võite aga nende kasutamisest hoiduda, kuna mõnikord kasutame me neid alateadlikult.

Inimesed, kelle suhtes domineerimisvõtteid kasutatakse, tunnevad end sageli rumaladena, naeruväärsetena ning ebakindlatena; siin tuleb aga kasuks Berit Åhs'i ütlus:

Te ei ole rumal, keegi lihtsalt paneb teid ennast rumalana tundma.

Probleemiks on domineerimisvõtteid kasutav inimene, kelle vastu tuleb välja astuda!

LISA I. PARTNERRIIKIDE SOOLISE VÕRDÕIGUSLIKKUSE ÕIGUSRAAMISTIK

Bulgaaria

Võrdsed õigused ning mittediskrimineerimise põhimõte on põhiseadusesse sisse kirjutatud (Aluspõhimõtted, § 6: (1) *Kõik inimesed sünnivad vabadena ja võrdsena oma väärikuselt ja õigustelt;* (2) *Kõik on seaduse ees võrdsed. Ühegi inimese suhtes ei rakendata eelisõigusi ega piirata tema õigusi rassi, rahvuse, etnilise enesemääratluse, soo, päritolu, usutunnistuse, hariduse, veendumuste, poliitilise kuuluvuse, isikliku, sotsiaalse või varalise seisundi tõttu.*). Põhiseadus ei sisalda aga sõnaselgeid sätteid soolise võrdõiguslikkuse kohta.

EL-ga toimunud läbirääkimiste ja ühinemise protsessi viie aasta jooksul viidi Bulgaaria seadustesse

sisse hulgaliselt muudatusi ning võeti vastu ka uusi õigusakte ühenduse õigustiku naiste ja meeste võrdset kohtlemist puudutava osa ülevõtmiseks siseriiklikku õigusesse. Siseriikliku õiguse vastavusse viimiseks EL diskrimineerimisvastase kaitse esmaste ja teiseste õigusaktidega võttis Bulgaaria edukalt üle naiste ja meeste võrdse kohtlemise peamised direktiivid. Soolise võrdõiguslikkuse normide kehtestamisel on saavutatud suurt edasiminekut tänu muudatuste ning uute sätete sisseviimisele olemasolevatesse seadustesse nt nagu tööseadustikku, sotsiaalkindlustuse seadustikku ning karistusseadustikku. Vastu on võetud uus seaduste kogum, sh diskrimineerimisvastase kaitse seadus, perevägivalla seadus ning inimkaubandusega võitlemise seadus.

Diskrimineerimisvastase kaitse seadusega (september 2003; jõustunud jaanuaris 2004) on sisse toodud uus sanktsioonide süsteem ning loodud Diskrimineerimisvastase Kaitse Komisjon kui iseseisev organ, mis

annab aru Rahvussambleele. Komisjon nimetas alalised töögrupid, mis tegelevad muude küsimuste hulgas ka etnilise ja rassilise diskrimineerimise ning soolise võrdõiguslikkusega. Diskrimineerimisvastase Kaitse Komisjoni tegevused hõlmavad ka rikkumiste kindlakstegemist ning sanktsioonide rakendamist seaduse alusel, ettepanekute tegemist täitevvõimu organitele ning kohaliku omavalitsuse asutustele seadusega vastuolus olevate õigusaktide tühistamiseks; inimestele informatsiooni andmist käsitletava seadusega sätestatud õiguste ja kohustuste kohta ning nende palvel kaitseks vajalike rahaliste vahendite eraldamist. Diskrimineerimisvastase kaitse seaduse kaudu on sisse toodud ka väga oluline tõendamiskohustuse põhimõte.

16. märtsil 2005 võttis Rahvussamblee vastu *perevägivalla eest kaitsmise seaduse*. Seadus sisaldab perevägivalla eest kaitsmise menetlusreegleid. Riik on kohustatud looma perevägivalla ennetamise programme, samuti ohvrite abistamise ning perevägivalla toimepanijatega tegelemise programme elluviimiseks vajalikud tingimused. 19. oktoobril 2006 võttis valitsus vastu perevägivalla ennetamise ja perevägivalla eest kaitsmise programmi. Selle elluviimiseks ei nähtud aga ette konkreetseid vahendeid, lükates nii vastutuse asjaomasele ministeeriumile.

Ajavahemikus august 2000 kuni veebruar 2001 koostas Töö- ja Sotsiaalpoliitika Ministeerium *naiste ja meeste võrdsete võimaluste seaduse eelnõu*. Rahvussamblee lükkas selle aga kahel korral tagasi. 20. juulil 2006 kiitis Ministrite Nõukogu heaks naiste ja meeste võrdsete võimaluste seaduse uue eelnõu. Kuigi seaduse eesmärgiks oli luua soolise võrdõiguslikkuse aspekti kõigisse poliitikatesse integreerimise siseriiklik institutsionaalne mehhanism, oli eelnõu parlamendi komisjonides raske kaitsta ning lõpptulemusena jäi eelnõu ka seadusandja poolt vastu võtmata. Parlament ootab peatset parendatud eelnõu esitamist.

Eesti

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 12 sätestab, et kõik on seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu.

Eesti on ilmutanud poliitilist tahet soolise võrdõiguslikkuse poliitika väljatöötamiseks. 2004. aastal vastu võetud *soolise võrdõiguslikkuse seaduses* sätestatakse, et naistel ja meestel peaksid olema võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus ühiskonnaelu kõigis olulistes valdkondades. Seaduse eesmärgiks on naiste ja meeste võrdõiguslikkuse kui ühe põhilise inimõiguse ning üldise hüve edendamine kõigis ühiskonnaelu valdkondades. Soolise võrdõiguslikkuse seadus keelab soolise diskrimineerimise era- ja avalikus sektoris, kohustab riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutusi, haridus- ja teadusinstituutide ning tööandjaid naiste ja meeste võrdõiguslikkust edendama ning tagab nõudeõiguse soo alusel toimunud diskrimineerimisest tuleneva kahju hüvitamiseks.

Nimetatud seadust kohaldatakse kõigis ühiskonnaelu valdkondades, välja arvatud registrisse kantud usuühendustes usu tunnistamisele ja viljelemisele või vaimulikuna töötamisele, ning perekonna- või eraelu suhetes.

Soolise võrdõiguslikkuse seaduse 3. peatükk kohustab riigi- ja kohalike omavalitsusüksuste asutusi soolist võrdõiguslikkust süstemaatiliselt ja eesmärgistatult edendama. Nende ülesanne on muuta tingimusi ja asjaolusid, mis takistavad soolise võrdõiguslikkuse saavutamist.

Riiklikke, piirkondlikke ning institutsionaalseid strateegiaid, poliitikaid ja tegevuskavasid planeerides, ellu viies ja hinnates peavad eelpool nimetatud asutused lähtuma naiste ja meeste erinevatest vajadustest

ja ühiskondlikust staatusest ning arvestama, kuidas rakendatud ja rakendatavad meetmed mõjutavad naiste ja meeste olukorda ühiskonnas. Niisuguste muudatuste kavandamisel on vaja nimetatud strateegiaid, poliitikaid ja tegevuskavasid sugupoolte aspektist analüüsida.

Sotsiaalministeeriumi soolise võrdõiguslikkuse osakonna töötajad on kohustatud soolise võrdõiguslikkuse seaduse rakendamise seotud küsimustes nõu andma.

Soolise võrdõiguslikkuse seadus sisaldab ka muid riigi ja kohaliku omavalitsuse asutuste kohustusi soolise võrdõiguslikkuse edendamisel. Sotsiaalministril on õigus anda juhiseid soolise võrdõiguslikkuse edendamise seotud ülesannete täitmiseks ning avaldada need ministeeriumi veebilehel. Lisaks peavad riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste poolt moodustatud komisjonides, nõukogudes ja teistes kollegiaalsetes kogudes võimaluse korral olema esindatud mõlema sugupoolte esindajad.

Leedu

Leedu Vabariigi põhiseaduse § 29 sätestab, et kõik on seaduse, kohtute ja teiste riigiasutuste ning ametnike ees võrdsed. Inimese õigusi ei tohi ühelgi viisil piirata ning talle ei tohi anda mingeid eelisõigusi soo, rassi, rahvuse, keele, päritolu, sotsiaalse seisundi, usutunnistuse, veendumuste ega arvamuste tõttu.

Võrdsete võimaluste põhimõte on mitmete üldiste õigusaktide, sh tööseadustiku, avaliku teenistuse seaduse, haridusseaduse ning valmisseaduste osaks.

Naiste ja meeste võrdsete võimaluste seadus, esimene Ida- ja Kesk-Euroopas vastu võetud mittediskrimineerimise seadus, võeti parlamendi poolt vastu 1. detsembril 1998 ning see jõustus 1. jaanuaril 1999. Seadus puudutab soolist diskrimineerimist ning selles tuuakse peamised menetlusreeglid diskrimineerimise juhtumitega tegelemiseks. Seadusega loodi süsteem soolise diskrimineerimise juhtumite

uurimiseks. Kõigil füüsilistel ja juriidilistel isikutel on õigus esitada võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumise kohta kaebus võrdsete võimaluste ombudile.

Ombud uurib soolise diskrimineerimise ja seksuaalse ahistamise kaebusi naiste ja meeste võrdsete võimaluste seaduse alusel ning vanuse, etnilise päritolu, rassi, seksuaalse sättumuse, usutunnistuse, veendumuste ja puudega seonduvaid diskrimineerimise juhtumeid võrdse kohtlemise seaduse alusel. Samuti võib ombud algatada uurimisi enda äranägemisel. Ombudi kantselei on iseseisev riiklik institutsioon, millel on oma eelarve ning ta võib tegutseda erinevates valdkondades.

Uurimise tulemusel võib ombud juhul, kui on tuvastatud süüteoole viitavaid asjaolusid, juhtumiga seotud materjalid uurimisorganitele üle anda; ta võib pöörduda vastava isiku või asutuse poole soovitusel lõpetada tegevused, mis rikuvad võrdseid võimalusi või ettepanekuga rikkumisega seotud õigusakt kehtetuks tunnistada; kuulata ära haldusõigusrikkumise juhtumid ning kohaldada haldussunnivahendeid või teha süüteo ilmnemisel hoiatus. (Toodu ei ole kõigi ombudi poolt potentsiaalselt rakendatavate meetmete ammendav loetelu.)

Võrdsete võimaluste ombudi ettekirjutused on õiguslikult siduvad ning ombudi tegevust takistavad isikud võetakse seadusega ettenähtud korras vastutusele ning nende suhtes kohaldatakse haldussunnivahendeid. Siiani on riigiasutused ning eraettevõtted enamikke ombudi otsuseid korralikult täitnud.

Kohalikud omavalitsused on vastavalt *kohaliku omavalitsuse seadusele* kohustatud võrdõiguslikkuse põhimõtet järgima. Seaduse § 4 sätestab, et kohaliku omavalitsuse või avalike teenistujate tehtud otsused ei tohi rikkuda inimväärikust, põhiõigusi ja vabadusi ning naiste ja meeste võrdseid võimalusi.

Lisaks kohaldub kohalike omavalitsuste suhtes naiste ja meeste võrdsete võimaluste seaduse § 3, mis kohustab kohaliku omavalitsuse asutusi oma

pädevuse raames tagama, et kõigis nende poolt välja töötatud ning rakendatud õigusaktides oleksid garanteeritud naiste ja meeste võrdsed õigused; nad koostavad ja viivad ellu programme ja meetmeid, mille eesmärgiks on tagada võrdsed võimalused; ning nad osutavad seadusega ettenähtud korras abi avaliku sektori organisatsioonidele ja asutustele, ühendustele

ja heategevusfondidele, kes aitavad kaasa võrdsete võimaluste saavutamisele.

Kohalikul tasandil on võrdõiguslikkuse edendamiseks tehtav töö alles algamas. Siiani pole veel loodud institutsionaalseid mehhanisme ning soolise võrdõiguslikkuse poliitika ja süsteemide väljaarendamisel Leedus on lahendamata mitmeid õiguslikke küsimusi.

LISA II. KÜSIMUSTIK: KUI VÕRDÕIGUSLIK ON TEIE LINN VÕI VALD?¹⁴

Kui kaugele on teie linn või vald soolise võrdõiguslikkuse edendamisel jõudnud? Mida on veel vaja teha selleks, et saavutada naiste täieulatuslik ja

võrdne osalemine ning nende ligipääs teenustele ja ressurssidele?

Andke hinnang oma linna või valla tegevusele ning sellele, mida peate veel tegema, et panna linn või vald naiste ja meeste huvisid ja vajadusi paremini arvesse võtma? Viige läbi hindamine.

Mitmele allpool toodud väitele saate vastata JAH?

14 Täname Kanada Omavalitsusliitu ja Montreali linna (Femmes et ville programmi) meile lahkelt antud loa ning julgustuse eest kasutada seda Kanada Omavalitsusliidu ja Montreali linna (Femmes et ville programmi) poolt välja töötatud küsimustikku, mis on avaldatud väljaandes A City Tailored to Women – The Role of Municipal Governments in Achieving Gender Equality, 2004.

Väljaande leiate internetiaadressilt:

www.icmd-cidm.ca/

www.ville.montreal.qc.ca/femmesetville

Poliitilised struktuurid, mehhanismid ja ressursid	JAH	EI
Siseriiklikud naiste õiguste ja soolise võrdõiguslikkuse seadused		
Siseriiklikud seadused sookvootide ja tasakaalustatuse kohta kohalikul tasandil		
Positiivsete meetmete poliitika kohalikul tasandil esindatud erakondades		
Tasakaal komiteedes, komisjonides ja munitsipaalomandis olevate või omavalitsuse juhitavates ettevõtetes		
Valitud naisesindajate koostöövõrgustikud		
Volikogu poolt vastu võetud soolise võrdõiguslikkuse poliitika (mis on välja töötatud avalikkuse osalemisel ning mida viiakse ellu omavalitsuse iga-aastaste tegevuskavade alusel)		
Avalikkusega konsulteerimise poliitika koos mehhanismidega, mis julgustavad naisi osalema		
Naistevastase vägivallega võitlemise ning nende turvalisuse suurendamise poliitika ja vastavad kohustused		
Sugupoolte aspekti arvestamine kõikides programmides (sh kohaliku omavalitsuse ning valdkondlikes aastaearvetes)		
Üleriiklike ning rahvusvaheliste kohaliku omavalitsuste liitude toetus (koolitus, võrgustikutöö jne)		

Haldusstruktuurid, mehhanismid ja ressursid	JAH	EI
Soolise võrdõiguslikkuse/naiste küsimustega tegelev üksus (kus on piisavalt töötajaid ning eelarvelisi vahendeid) linna/vallavalitsuses, kes vastutab soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise eest		
Iga-aastane soolise võrdõiguslikkuse edendamise tegevuskava (kus on toodud konkreetsed eesmärgid, indikaatorid, eelarve)		
Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise alane koolitus (valitud esindajaile ja töötajatele, naistele ja meestele)		
Ligipääs sugude lõikes esitatud statistikale kõikides kohaliku elu puudutavates valdkondades		
Kohalike poliitikate, programmide ja teenuste osutamise mõjude analüüs sugupoolte aspektist		
Töölevõtmist puudutav võrdsete võimaluste programm (kus erinevatesse ametitesse värbamisel on näidatud konkreetsed sihtmärgid)		
Infoteenused linnaosadele, naabruskondadele või piirkondadele		
Väljatöötatud protseduur naistelt ja meestelt laekuvate päringute ja kaebuste lahendamiseks		
Osalemise ja partnerlussuhete struktuurid ja mehhanismid	JAH	EI
Naiste nõuandev kogu, komisjon või komitee volikogu koosseisus soolise võrdõiguslikkuse poliitika elluviimise jälgimiseks		
Volikogu temaatilised komisjonid (avalike istungite ja aruteludega)		
Avalikkusega konsulteerimine linnaosades, naabruskondades või piirkondades		
Avalikkusega konsulteerimise protsess koos spetsiifiliste mehhanismidega, mis julgustavad naisi osalema		
Naiste nõuandvad kogud linnaosades, naabruskondades või piirkondades		
Kogu omavalitsust haaravad kodanikuõpetuse kampaaniad		
Projektid ja programmid, mis parandavad naiste ligipääsu teenustele ja ressurssidele (nt jalakäijate ohutuse auditid, kohalikult inimeselt – kohalikule inimesele dialoogid meeste ja naiste valitud esindajate ja naisorganisatsioonide vahel)		
Alaliselt tegutsevad spetsiifilisi küsimusi (ohutus, transport, elamumajandus) arutavad partnerlusorganid, mis koondavad naisorganisatsioone, kogukonna ühendusi ja teisi huvigruppe, mehi ja naisi		
Regulaarselt läbiviidavad avalikud koosolekud, nii ülelinnalisel/vallalisel kui linnaosade, naabruskondade ja piirkondade tasandil		
Kokku		

Teie linnale või vallale antud hinnangu tulemused

Kui paljusid nimetatud 27st soolise võrdõiguslikkuse ja hea valitsemise meetmetest te oma linnas või vallas juba kasutate?

Kui teie **jaatavate** vastuste arv on **0–7**, peate asja tõsiselt kätte võtma ning uurima, mida teistes linnades või valdades tehakse.

Kui teie **jaatavate** vastuste arv on **8–16**, siis olete õigel teel ning jätkake samas vaimus.

Kui teie **jaatavate** vastuste arv on **17–27**, siis palju õnne teile! Aga palun ärge jääge loorberitele puhkama!

Kui te arvate, et teie linn või vald oleks heaks näiteks teistelegi, siis palun täitke internetipõhine küsimustik Montreali linna *Femmes et ville* veebilehel (prantsuse, inglise või hispaania keeles), mille leiate interneti-aadressilt: www.ville.montreal.qc.ca/femmesetville. Täname teid kaastöö eest!

BIBLIOGRAAFIA

- Active work for Gender equality. Gender mainstreaming and the 3R-method in local government.* (2002). Swedish Association of Local Authorities.
- Boman, Ann, Ulrika Eklund ja Carina Löfgren. (2007). *Gender Mainstreaming Manual. A book of practical methods from the Swedish Gender Mainstreaming Support Committee (JämStöd)*. Stockholm: Swedish Government Official Reports. <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/08/19/82/3532cd34.pdf>.
- Building Healthy Cities for Canadian Women: A National Consultation.* Workshop. (2005). <http://www.twca.ca/documents.htm>.
- Cities for Women. (2004). *Women & Environments International, International Magazine* 62/63. <http://www.utoronto.ca/iwsgs/we.mag/contents/62-63.htm>.
- A City Tailored to Women: The Role of Local Governments in Achieving Gender Equality.* (2004). http://www.femmesetvilles.org/pdf-general/FCM_city_tailored_eng.pdf.
- Euroopa harta naiste ja meeste võrdõiguslikkuse kohta kohalikus elus.* (2007). Euroopa Kohalike ja Regionaalsete Omavalitsuste Nõukogu. http://www.ccre.org/docs/charte_egalite_et.doc.
- Evertzen, Annette. (2001). *Gender and Local Governance*. SNV Netherlands Development Organisation.
- Examples on Swedish gender mainstreaming action plans.* (2007). Stockholm: Swedish Government Official Reports. <http://www.t.lst.se/t/Projektplatser/verkajamstallt/VP/>.
- Gender Equality Scheme Review (Progress Report).* (2003 – 2004). http://www.london.gov.uk/gla/publications/women/ges_review.pdf.
- Gender Mainstreaming – Conceptual Framework, Methodology and Presentation of Good Practices, Final Report of Activities of the Group of Specialists on Mainstreaming (EG-S-MS), Summary.* (1999). Strasbourg.
- Greater London Authority Gender Equality Scheme.* (2003). <http://www.london.gov.uk/gla/publications/women/gender-equal03.pdf>.
- Haljaste, Karin-Liis, Aado Keskpaik, Rivo Noorkõiv, Andrus Pirso ja Veiko Sepp. (2007). *Arengukaval põhinev kohaliku omavalitsuse arendustegevus. Arengukava kui Euroopa Liidu struktuuritoetuste aruka kasutamise eeldus.* Tartu – Tallinn: EV Sise-ministeerium, Konsultatsiooni- ja koolituskeskus GEOMEDIA.
- Horelli, Liisa. *How to Mainstream Gender Equality – Experiences from the Finnish Context.* (2001). <http://www.eurofem.net/info/wales.html>.
- Horelli, Liisa ja Milja Saari. (2002). *How to Mainstream Gender Equality. Methods and Praxes.* Helsinki: Ministry of Social Affairs.
- Increasing Women's Participation in Municipal Decision-making Processes: Strategies for More Inclusive Canadian Communities.* (2004). <http://www.fcm.ca/english/policy/increase.pdf> ja <http://www.fcm.ca/english/policy/toolkit.pdf>.
- Jankauskaite, Margarita ja Indrė Mackevičiūtė. (2005). *An Open Society for Gender Dialogue.* Vilnius: Gender Equality Center.
- Lehn, Sine ja Mette Lykke Nielsen. (2001). *Methods for Gender Mainstreaming.* Danish National Research and Documentation Centre on Gender Equality. <http://www.equalvoices.org/denmark/downloads/Metenget.pdf>.
- Mõjude hindamine sugupoolte aspektist.* (2004). EV Sotsiaalministeerium.
- Neimanis, Astrida. *Gender Mainstreaming in Practice: A Handbook Regional Gender Programme of the United Nations Development Programme's Regional Bureau for Europe and the CIS (UNDP RBEC).*

(2005). [http://gender.undp.sk/files/docs/Gender%20Mainstreaming%20in%20Practice_A%20Handbook%20\(2nd%20ed%20English%20Version\)1.pdf](http://gender.undp.sk/files/docs/Gender%20Mainstreaming%20in%20Practice_A%20Handbook%20(2nd%20ed%20English%20Version)1.pdf).

Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamisest. Koolitusmaterjal. (2005). Tallinn: EV Sotsiaalministeerium.

The Town for Equality: A Methodology and Good Practices for Equal Opportunities between Women and Men. (2005). http://www.ccre.org/bases/T_599_26_3524.pdf.

Wenner, Gabriele, Werner Schneider ja Dörthe Jung. (2004). *Gender Equality Policy and Gender Mainstreaming in Scandinavia: An Example of Selected Cities; Fact-finding Trip to Stockholm and Helsinki Report.*

Women and Men on the Move, Manual for the Implementation of Gender Mainstreaming in Route Network Planning in Municipalities on the Example of the Municipality of Hermagor-Presssegger. (2005).

http://www.rali.boku.ac.at/fileadmin/_/H85/H854/_TEMP_/Frauen_und_Maenner_unterwegs/FUM_englisch_150.pdf.

Worldwide Declaration on Women in Local Government. (1998). http://www.cityshelter.org/13_mobil/18tend.htm.

Naiste ja meeste ja võrdne osalus kõikides ühiskonnaelu valdkondades on püsiva arengu ja demokraatia seisukohalt otsustava tähtsusega ning näitab ka ühiskonna poliitilise küpsuse taset. Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamiseks vajaliku poliitilise tahte kujundamine on raskesti saavutatav eesmärk, kui naised ja mehed ei ole võrdselt kaasatud poliitilisse ja ühiskondlikku ellu ning otsuste vastuvõtmisesse.

Projekti "Võrdõiguslikkus kohaliku arengu nimel: soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine kohalikes omavalitsustes" eesmärk on toetada kohalike kogukondade jätkusuutlikku arengut, julgustades naiste ja meeste tasakaalustatud osalust oma kogukonna sotsiaalses ja majanduslikus arengus; ning tõsta kohalike omavalitsuste analüütilist ja praktilist võimekust soolist võrdõiguslikkust tõeliselt arvestavate poliitikate elluviimisel, mis arvestaks erinevate huvide, väärtushinnangute ja elukogemustega otsuste vastuvõtmisel kohalikul tasandil.

ISBN 9789955805021

9 789955 805021